

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

SOCIALT ARBETE INOM RÄTTSPSYKIATRIN

**En kvalitativ studie om kulturkompetens på
Rättsmedicinalverket**

SQ4562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp

Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits

Kandidatnivå

Höstterminen 2020

Författare: Louise Andersson &

Petter Bossius Klintonberg

Handledare: Lena Andersson

Antal ord: 15327

Abstract

Several studies have shown that migration can have negative effects on the mental well being of refugees and asylum seekers. Asylum seekers and refugees is a heterogeneous group which makes it difficult to draw general conclusions about their experiences and needs. One general statement that can be made is that migrants are found to experience higher levels of stress than the cultural majority population. The understanding of culture becomes important in relation to mental health as it can play an important part in understanding the ways in which the clients' way of expressing their needs and their experiences might differ from that of the social worker. But it is also possible to over emphasise the role of culture, resulting in the culturalization of social problems.

According to Swedish law, individuals that suffer from serious mental illness should receive psychiatric treatment in place of serving a prison sentence. In order to determine whether individuals who are found guilty of a crime are suffering from mental illness they undergo a psychiatric evaluation, carried out by a multiprofessional team at the National Board of Forensic medicine (Rättsmedicinalverket). The aim of this study was to gain an understanding of how the social workers that are part of these multi professional teams overcome language barriers as well as cultural differences. Further, to examine what challenges are specific to the Forensic national boards work, in regards to transcultural clients, and to understand what strategies they use to reach a common understanding of clients circumstances. Another aim was to examine what areas professionals themselves feel that there is a need for further knowledge in order to work more efficiently with transcultural clients.

To answer these questions a qualitative study consisting of five semi structured interviews was conducted. The study was carried out at the University of Gothenburg, Västra Götaland, in the autumn of 2020. The theoretical framework applied consisted of professionalization, structuration theory and symbolic interactionism. Research data was analysed by the use of thematic analysis. The main findings were that interpreters play an important role in the work with transcultural clients. Apart from enabling communication through translation they can play a role in the process of establishing a professional relationship. Furthermore the specific judiciary context of the work of the national board of forensic psychiatry somewhat de-emphasizes the importance of reaching exact understanding of one another's viewpoints, even though it is still desired. Lastly, the area of which one would need knowledge to have full understanding of transcultural clients is vast, and there are many questions and perceived dangers surrounding how to create generalised understanding of cultures and approach culture in the context of social work.

Keywords

Cultural competence, social work, cross-cultural, communication, mental health

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	4
1. Inledning.....	1
1.1 Bakgrund och problemformulering.....	1
1.2 Den svenska kontexten.....	1
1.3 Rättspsykiatri i Sverige.....	3
1.4 Syfte och frågeställningar.....	4
1.5 Avgränsning.....	5
1.6 Studiens relevans för det sociala arbetet.....	5
1.7 Begreppsdefinitioner.....	6
2. Tidigare forskning.....	9
3. Teoretiska utgångspunkter.....	12
3.1 Professionalisering.....	12
3.2 ‘Structuration Theory’.....	13
3.3 Symbolisk interaktionism.....	14
4. Metod.....	17
4.1 Metodval.....	17
4.2 Datainsamling.....	18
4.3 Litteratursökning.....	18
4.4 Urval.....	19
4.5 Intervjuguidens utformning.....	20
4.6 Genomförande av intervjuer.....	21
4.7 Analysmetod.....	22
4.8 Etiska överväganden.....	23
4.9 Förförståelse.....	24
4.10 Studiens tillförlitlighet.....	25
4.11 Arbetsfördelning.....	26
5. Resultat och analys.....	28
5.1 Kultur, kommunikation och arbetets ramar.....	28
5.2 Hur påverkas arbetet av att man inte talar samma språk?.....	30
5.3 Hur ser man skillnad på kulturella uttryck och psykisk sjukdom?.....	34
5.4 Betydelsen av att skapa en professionell relation till klienten.....	38
5.5 Självmedvetenhet är viktigare än kunskap.....	40
5.6 Vad kan göras bättre?.....	42
6. Diskussion och slutsatser.....	46
Referenser.....	50
Bilagor.....	53

1. Inledning

1.1 Bakgrund och problemformulering

Att migration och flykt kan få negativa effekter på människors psykiska hälsa är något som flertalet studier har visat och är därmed ett väldokumenterat fenomen. Immigranter och flyktingar utgör en mycket heterogen grupp, med skilda erfarenheter och omständigheter, varför man sällan kan dra generella slutsatser. Om man ändå skulle uttala sig på ett övergripande plan har man dock kunnat se i flera studier att migranter oftare har en hög stressbelastning jämfört med den infödda befolkningen (Bäärnhielm 2014, s. 44). I detta sammanhang kan begreppet "ackulturativ stress" lyftas, vilket syftar på de olika påfrestningar och svårigheter som migration kan innebära och används för att beskriva dessa fenomen av forskare (Ibid). Det har exempelvis visats att ackulturativ stress kan vara en bidragande faktor till att människor drabbas av depression (Hovey 2000; Lassetter & Callister 2009). När det kommer till flyktingar, som i många avseenden är en utsatt grupp, har man sett att posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) ofta förekommer inom gruppen men även annan problematik såsom depression, kronisk smärta och vissa somatiska sjukdomar (Fazel m.fl. 2005; Kirmayer m.fl. 2011). Vidare har man sett en ökad ojämlikhet i hälsa mellan migranter och den infödda befolkningen på europainivå (Mladovsky m.fl. 2012). Man har även konstaterat att migranter av olika anledningar har svårt att få tillgång till hälso- och sjukvård där faktorer såsom dålig ekonomi, bristande kunskaper om sjukvården eller svårigheter med språket kan spela in (Bäärnhielm, 2014, s. 45).

1.2 Den svenska kontexten

Enligt Statistiska Centralbyråns (SCB) undersökningar av levnadsförhållanden (ULF-data) rapporterar personer med utländsk bakgrund generellt sett sämre hälsa jämfört med personer som är födda i Sverige (Socialstyrelsen 2009). I undersökningar utförda av Socialtjänsten (Socialtjänsten 2010, s. 15 & 29) har det visats att utlandsfödda personer är överrepresenterade när det kommer till social utsatthet och psykisk ohälsa. Sett till migrationsprocessen kan faktorer såsom krig och svåra sociala villkor ha en negativ inverkan

på den psykiska hälsan. I mottagarlandet kan istället faktorer såsom utbildningsnivå, inkomst och arbete påverka den psykiska hälsan (Bäärnhielm 2014, s. 48). Upplevelser av rasism och diskriminering har också visat sig vara potentiella bidragande faktorer till utveckling av psykisk ohälsa (Lindström 2008; Paradies 2006). Socialt stöd har påvisats kunna ha en god inverkan på migranternas och flyktingarnas integration, samt ha en positiv betydelse för hälsan i helhet varför det blir viktigt att denna grupp nås med insatser (Simich m.fl. 2005).

Kulturbegreppet blir relevant i förhållande till psykisk ohälsa i och med att det blir nödvändigt att förstå patientens sätt att beskriva sin problematik för att kunna göra korrekta bedömningar (Bäärnhielm 2014, s. 20 ff). En risk som föreligger är att kulturella faktorer övervärderas framför andra faktorer såsom sociala villkor och utsatthet, alltså att problem kulturaliseras (Ibid). Vid kommunikation mellan professionell och klient utgår man redan från skilda referensramar i och med att den professionelle färgas av sin utbildning och klienten av personliga erfarenheter (Bäärnhielm, 2014 s. 62 f). I mötet mellan myndigheter och nyanlända kan språkförbistring och kulturella skillnader leda till ytterligare kommunikationssvårigheter. Detta kan medföra att klienter inte uppfattar viktigt information och att deras självupplevda problem inte uppfattas av myndigheterna som ansvarar för att tillgodose deras behov. Vid interkulturell kommunikation tillkommer därmed en extra dimension på vägen till att uppnå delad förståelse av problemet i fråga. I ett transkulturellt sammanhang kan mer tid nödvändiggöras för att förklara och kontextualisera sådant som vid ett mindre kulturellt avstånd mellan professionell och klient kan vara "underförstått" (Hannerz 1992). Språket kan dessutom påverka hur psykisk ohälsa uttrycks och upplevs. Detta i och med att "ord har olika kognitiva, emotionella och symboliska betydelser som formas i interaktionen mellan dem som kommunicerar" (Bäärnhielm 2014, s. 65). Här finns även en risk för att den professionelle stereotypiserar klienten då denne kan läsa in något som i själva verket är grundat på egna föreställningar. Sammantaget kan svårigheter i att nå gemensamma förståelser om psykisk hälsa vid interkulturella möten alltså hindra arbetet och det finns flera utmaningar i att tillhandahålla transkulturell vård (Wylie m.fl. 2018).

1.3 Rättspsykiatri i Sverige

“Allvarlig psykisk störning” är ett juridiskt begrepp som återfinns i t.ex. Brottsbalken och Lag (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning. I brottsbalken 30 kap 6 § kan man läsa att “Den som har begått ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning ska i första hand dömas till en annan påföljd än fängelse”. För att avgöra om en allvarlig psykisk störning föreligger i fall där det misstänks beslutar domstolen att en rättspsykiatrisk undersökning ska genomföras.

Rättsmedicinalverket (hädanefter förkortat RMV) är en statlig expertmyndighet och utgör en del av det svenska rättsväsendet. Myndigheten själv utgörs av ett flertal verksamhetsområden vilka är rättsgenetik, rättskemi, rättsmedicin och rättspsykiatri. Arbetet inom den rättspsykiatriska avdelningen utförs på uppdrag av domstol, och ämnar bl.a. att bedöma huruvida klienter som i rätten funnits skyldiga till brott begått de åtalade gärningarna under påverkan av en allvarlig psykisk störning. Bedömningen utgör en rekommendation till rätten, som sedan gör det slutgiltiga valet av rättslig påföljd. I en majoritet av fallen följer man RMVs rekommendation. Utredningar genomförs i tvärprofessionella team bestående av socionomer, rättspsykiatriska läkare, psykologer samt vårdpersonal och utgörs av utredande samtal och testningar. Varje yrkesgrupp framställer en separat utredning som fokuserar på aspekter vilka denna grupp är speciellt lämpad att bedöma.

Socialutredningen som utförs av socionomer syftar till att kartlägga klientens livslopp, samt utreda dennes psykosociala funktionsförmåga. Med psykosocial funktionsförmåga avses en persons förmåga att klara av olika sociala miljöer, att vara delaktig i samhället, klara av vardagliga sysslor, att kunna fungera i nära relationer och bibehålla sociala kontakter. För att förstå klientens individuella förutsättningar intas ett holistiskt perspektiv. Utredningen innehåller en avvägning av sociala skydds- och riskfaktorer. Det slutgiltiga syftet med utredningen är att besvara domstolens frågeställningar angående om det finns skäl att tro att klienten var under påverkan av en allvarlig psykisk störning vid brottstillfället eller vid undersökningen. Detta medför att relationen till klienterna inte kan betraktas som en typisk klient- och hjälparrelation, i jämförelse med arbetet vid till exempel socialtjänst eller som

kurator. Den professionella relationen präglas istället av arbetets forensiska, utredande karaktär. Samtalen styrs av den professionelle, och utgår inte ifrån klientens önskemål. Deltagande i utredningarna är dock frivilligt. I det fall då klienten inte önskar att delta i samtal kan en utredning ändå komma att skrivas utifrån existerande handlingar som gällande klienten, från potentiella kontakter med andra myndigheter.

Utredningen bör inte vara mer omfattande än nödvändigt, och språket ska vara lätt att förstå. Utredningarnas utförande ska vara likvärdiga varandra, för att säkerställa rättssäkerheten. Resultatet av utredningarna ska vara rätten tillhanda, i form av ett rättspsykiatriskt utlåtande, inom fyra veckor då utredningen gäller en häktat person. Då den utredde är på fri fot ska utlåtandet inkomma inom sex veckor. Detta enligt 6 § i lag (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning.

Utöver rättspsykiatriska utredningar genomförs så kallade “§7-undersökningar” och riskbedömningar av livstidsdömda på den rättspsykiatriska avdelningen. Dessa aspekter av arbetet är inte fokus för denna studie, och av denna anledning presenteras dem inte närmare här. Av samma anledning presenteras inte heller innehållet i arbetet som genomförs på andra avdelningar av Rättsmedicinalverket än den rättspsykiatriska avdelningen. För mer utförlig information angående övriga delar av Rättsmedicinalverkets verksamhet hänvisar vi till myndighetens hemsida (rmv.se).

1.4 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur kulturella skillnader överbyggs av personalen på RMV i mötet med klienter som inte tillhör den kulturella majoriteten i Sverige. Det handlar alltså om hur personalen går till väga för att nå en gemensam förståelse av klientens problem utifrån till exempel klientens kulturella referensram, egna sjukdomsuppfattning eller kontext. Denna uppsats syftar även till att bidra till kunskapsbasen inom området transkulturell psykiatri genom att belysa kunskap, samt eventuellt kunskapsbehov, som yrkesverksamma på

RMV upplever sig ha i sitt arbete med klienter som inte tillhör den kulturella majoriteten. Tre frågeställningar formulerades i syfte att uppnå studiens kunskapsambition:

- Vilka utmaningar eller hinder uppstår vid interkulturella möten med klienter, som är unika för uppdraget på Rättsmedicinalverket?
- Hur nås en gemensam förståelse för klientens situation mellan klient och professionell vid transkulturella möten på RMV?
- Vilka kunskapsbehov upplever anställda på RMV att de har i förhållande till transkulturella klienter?

1.5 Avgränsning

Studiens omfattning är begränsad till myndigheten Rättsmedicinalverket. Området transkulturell psykiatri berör ett brett spann myndigheter vilket, till följd av studiens begränsade omfattning, nödvändiggör en snävare specificering av undersökningsområdet. Av denna anledning begränsas även studiens fokus till att fånga endast en yrkesgrupp på verksamheten för att undersöka denna grupp mer utförligt än vad som annars vore möjligt.

1.6 Studiens relevans för det sociala arbetet

Forskning visar att utlandsfödda är överrepresenterade sett till social utsatthet och psykisk ohälsa i jämförelse med den kulturella majoritetsbefolkningen. Ett forskningsbehov föreligger för att fylla de kunskapsluckor som finns inom olika myndigheter avseende kulturella och språkliga skillnader, för att möjliggöra effektiv kommunikation och säkerställa rättssäkerheten. Detta blir inte minst relevant gällande arbetet på RMV där de bedömningar som görs kan få långsiktiga effekter för enskilda individer och deras framtid. Studien är dock relevant inte bara för arbetet på rättsmedicinalverket, utan tillför kunskap om interkulturellt

socialt arbete som är relevant för samtliga myndigheter och verksamheter som kommer i kontakt med transkulturella klienter.

1.7 Begreppsdefinitioner

I detta avsnitt definieras kulturbegreppet och relaterade begrepp som kommer att ligga till grund för uppsatsens analys och diskussion.

1.7.1 Kultur

Vi kommer under denna undersökning behandla kultur och språk som skilda faktorer, men i vissa definitioner av kultur inkluderas språk som en aspekt av kultur. I t.ex. DSM-5, American psychiatric associations diagnosmanual, innefattas språk i kulturbegreppet (Bäärnhielm 2014, s. 21). Anledningen till att vi kommer använda oss av en uppdelning mellan de två är för att försöka komma åt en nyanseringen i svaren angående vad som försvårar kommunikation, då vi upplever att språk kan ha en negligerbar påverkan vid samtal med t.ex. en engelskspråkig klient, men dennes kulturella bakgrund i övrigt kan påverka dennes förståelseramar i relation till den professionelles.

Kulturbegreppet i sig är abstrakt med en rad olika definitioner. Kleinman (2005) framhåller att kultur skapas i interaktioner i det vardagliga livet och delas av flera personer eller grupper på olika nivåer, såsom inom familjer eller på samhällsnivå. Ett interaktivt perspektiv på kultur innebär att kultur ses som föränderligt, någonting som både bär traditioner och skiftar över tid (Bäärnhielm 2014, s. 21). Stuart Hall (1980) beskriver kultur som ett socialt kitt som bidrar till att forma hur människor upplever verkligheten. Hall menar att allt som människor gör i samhället är kultur och att olika kulturella raster bidrar till att skapa förståelser av specifika sammanhang, såsom på en arbetsplats till exempel (ibid).

Socialantropologen Gerd Baumanns definition (1996, citerad i Wikström 2009) är ett annat exempel på ett sådant interaktivt perspektiv på kultur och lyder: "Kultur är inte ett riktigt ting, utan en abstrakt och ren analytisk konstruktion. Den är inte upphov till handlingar, men

summerar en analytisk abstraktion av dessa. Kultur är alltså varken normativt eller möjligt att använda för att förutsäga någonting” (s. 31). Utifrån denna definition kan vi alltså inte med utgångspunkt i kultur förutsäga hur människor tänker eller handlar. Samtidigt har kultur visats ha betydelse för tolkning av olika kollektiva erfarenheter (Kleinman & Lewis-Fernandez 1994). Det blir därmed viktigt att ta reda på vilken betydelse kulturella faktorer har för den enskilde och göra en bedömning utifrån varje klient och situation (Bäärnhielm 2014, s. 17 & 28).

Kulturella processer ger en emotionell ton och moralisk mening till vardagliga fenomen (Kleinman & Benson 2006). Det kan röra sig om fenomen såsom psykofysiologiska reaktioner, utvecklingen av interpersonella relationer, religiösa praktiker, hur ”common sense” förstås och utveckling av kollektiva och individuella identiteter. Viktigt att betona enligt Kleinman och Benson är att kulturella processer ofta skiljer sig åt inom samma etniska eller sociala grupp baserat på skillnader i åldersgrupper, kön, politiska förhållanden, klass, religion, etnicitet eller personlighet (Ibid).

1.7.2 Kulturkompetens

Idén om kulturkompetens blir komplicerat i denna kontext, eftersom den innehåller ett antagande om att kultur mer eller mindre är ett statiskt fenomen utifrån vilken vissa färdigheter och någon typ av expertis kan uppnås (Kleinman & Benson 2006).

Kulturkompetens är ett vanligt begrepp för att beskriva de förmågor som professionella behöver besitta för att navigera kulturella utmaningar, och för att kunna erbjuda adekvat stöd eller vård (Bäärnhielm 2014, s. 28). Denna kompetens utgörs av kunskap om, eller direkt erfarenhet av en viss kultur. Kleinman och Benson menar att det problematiska med kulturkompetens grundar sig i hur kultur är definierad inom den medicinska diskursen där kultur ofta likställs med etnicitet, nationalitet och språk (2006). Detta kan medföra att personer tillskrivs vissa egenskaper och uppfattningar de inte alls håller (Bäärnhielm 2014, s. 28). Trots detta är begreppet centralt för diskussionen på området, men bör brukas med försiktighet och inte oreflekterat.

Yoosun Park anlägger ett kritiskt perspektiv på kulturbegreppet och dess tillämpning inom socialt arbete och menar att: “‘culture’ is inscribed as a marker for difference which has largely replaced the categories of race and ethnicity as the preferred trope of minority status” (2005, s. 29). Vidare beskriver Park att “‘culture’ is conceived as an objectifiable body of knowledge constituting the legitimate foundation for the building of interventions. But such interventions cannot be considered other than an instrument which reinforces the subjugating paradigm from which it is fashioned” (Ibid).

1.7.3 Transkulturellt arbete

Transkulturellt arbete definieras av D. W. Sue m.fl. (1982) som följer: “Cross-cultural social work can be generally defined as any working relationship in which two or more of the participants differ with respect to cultural background, values and lifestyle”. Vi har förhållit oss till denna definition av begreppet, men det måste noteras att definitionskillnaderna av kulturbegreppet kan komplicera förståelsen av innebörden av begreppet transkulturellt arbete.

2. Tidigare forskning

Nedan följer en översikt av kunskapsläget på området transkulturell psykiatri. Med hänvisning till tidsbegränsningen för denna uppsats görs inget anspråk på att kunskapsöversikten är fullständig.

Enligt Kirmayer m.fl. kan missförstånd som uppstår i skärningspunkten mellan professionellas och klienters olika kulturella referensramar få konsekvenser för praktiken (Kirmayer m.fl. 2003). Missförstånd kan exempelvis leda till ofullständiga utredningar, att felaktiga diagnoser ställs, att den behandling som beslutas om blir inadekvat för klientens behov samt leda till misslyckade arbetsallianser (Ibid). Comas-Diaz och Jacobsens studie (Comas-Diaz & Jacobsen 1991) visar att olika etniska och kulturella tillhörigheter vid interaktionen mellan professionell och klient kan påverka utfallet för psykoterapeutisk behandling. Detta kopplas till så kallad överföring och motöverföring, där man framhåller att båda parter kan läsa in saker utifrån egna föreställningar om etnicitet och kultur i det som sägs i mötet. Man pekar även på att detta bland annat innebär en risk för stereotypisering av klienter. Vidare visar Rasoal i sin avhandling (2009) att det blir viktigt att som professionell reflektera över egna uppfattningar för att minska risken för stereotypisering och öka förmågan att känna det författaren beskriver som ”etnokulturell empati” som professionell. För denna avhandling gjordes ett antal studier där ett amerikanskt instrument som används för att mäta etnokulturell empati översattes och validerades till en svensk kontext. Sedan testades instrumentet på studenter från olika hälsovårdutbildningar (ibid). Jessica Jönsson lyfter i sin artikel “social work beyond cultural otherisation” (2013) hur multikulturella förhållningssätt och policies i vissa fall medfört att marginalisering reproducerats, och att sociala problem kommit att kodifieras som orsakade av kultur.

En kanadensisk studie visar att svårigheter kan uppstå vid utredningar av immigranternas och flyktingars psykiska ohälsa (Wylie m.fl. 2018). Det framkommer av studien att kulturformuleringen som finns i DSM-5 visserligen kan vara ett användbart stöd för professionella som utför psykiatriska utredningar men att denna blir mindre tillämpbar för

professionella som inte har som uppgift att ställa diagnos. Studien visar även att den s.k. kulturformuleringsintervjun kan vara tidskrävande där förutsättningarna för att avsätta tiden som krävs kan variera mellan olika professioner. Enligt Wylie m.fl. blir tillgång till och förbättrad användning av transkulturella bedömningsverktyg betydelsefullt vid psykiatrisk vård för immigranter och flyktingar. Vidare har transkulturella psykiatriska utredningar, rörande traumabehandling i detta fall, visat sig vara mer tidskrävande varför det krävs organisatoriskt stöd för detta. Etniska skillnader i psykiatrisk diagnos kan dessutom förekomma eftersom professionella attribuerar och förstår symtom olika. Sådan antaganden kan då leda till att fel diagnoser ställs. Det framkommer även att varje klient kommer att förstå sin psykiska (o)hälsa utifrån sina unika perspektiv varför man bör låta klienter förklara sina erfarenheter för att minska risken för kulturellt färgade antaganden från professionella. Studien visar även att det blir det fördelaktigt i arbete med trauma hos immigranter och flyktingar att förutom tidigare trauman ta hänsyn till faktorer som migrationsprocessen och ackulturativ stress (Ibid).

Enligt en rapport från Socialstyrelsen (2010) är en stor del av den kunskap och erfarenhet som det interkulturella sociala arbetet bygger på oartikulerad och odokumenterad. I rapporten lyfts hur yrkesverksamma socionomer har olika uppfattningar om vilken betydelse etnisk tillhörighet och kulturell förståelse, hos professionella och klienter, bör få i arbetet. Här framkommer att en del socialarbetare pekar på den risk som ligger i att kulturens betydelse överbetonas. Man lyfter även risken för oavsiktlig diskriminering och bristande kvalitet i det sociala arbetet som en följd av att det saknas kompetens om exempelvis den kulturella identitetens betydelse. Yoosun Park problematiserar att det ofta saknas kritiska perspektiv på hur kultur konstrueras i det sociala arbetet och menar att detta ökar risken för marginalisering av minoritetsgrupper (2005). Vidare visar en studie om utrikesfödda och svenskfödda familjers upplevelser av psykosvård att utrikesfödda familjer inte ville behandlas annorlunda i jämförelse med svenskfödda familjer (Hultsjö m.fl., 2009). Utrikesfödda familjer betonade vikten av att hitta sätt att kommunicera när det föreligger kommunikationshinder. Utrikesfödda familjer påverkades samtidigt av deras erfarenheter av psykiatrisk vård och olika uppfattningar om psykos i det tidigare hemlandet. Studien visar även på vikten av att

vårdpersonal behandlar familjer på lika villkor samt att det är av vikt att identifiera hur man kommunicerar på ett bra sätt och identifiera familjers tidigare erfarenheter av och tro på psykosvård för att hjälpa familjer att möta fördomar i samhället (Ibid).

I en studie från 1982 beskriver Sue m.fl. problemen med att inte ta klienters kulturella bakgrund i beaktande vid psykiatriskt arbete. Vidare ämnar författarna att skapa en definition av begreppet “cross-cultural”, vilket var ett vanligt förekommande begrepp i litteraturen. Studien utfördes i en amerikansk kontext, och syftade till att uppmana APA (the american psychiatric association) att ta hänsyn till kulturell kompetens (APA har senare kommit att göra ett tillägg i diagnosticeringsmanualen, DSM-5, där man behandlar hur kulturfrågan ska hanteras). Man lyfter hur det finns en felaktig uppfattning om att de nuvarande metoderna för att behandla psykisk ohälsa är applicerbara på alla kulturella minoriteter utan omarbetning, och hur detta perspektiv kommer att stärka en negativ syn på dessa grupper då de inte svarar på etablerade behandlingar. Vidare bearbetas studier från slutet av sjuttioalet i vilka det hävdats att svarta amerikaner har lägre intelligens utifrån genetiskt arv, samt socialvetenskapliga studier från perioden som framställer minoritetsgrupper som “culturally deprived”. Det beskrivs hur socialvetenskaplig forskning misslyckas att ta hänsyn till forskarnas egna fördomar utifrån sin kulturella tillhörighet. Behovet att ta hänsyn till det pluralistiska och flerspråkiga samhället lyfts fram. Ett flertal förmågor som bör innehas av en kulturellt kompetent terapeut listas. Studien ämnar att ge rekommendationer till vad som bör implementeras på det psykiatriska fältet, men uppger att metodiken för att applicera rekommendationerna erhålls i andra studier (ibid).

3. Teoretiska utgångspunkter

I detta avsnitt görs en redogörelse för undersökningens teoretiska ramverk. De teoretiska utgångspunkterna för uppsatsen är professionalisering, struktureringsteori och symbolisk interaktionism.

3.1 Professionalisering

Professionaliseringsbegreppet syftar till att belysa olika yrkens utvecklingsprocesser där etablering med hjälp av nya akademiska ämnen med egen forskning och forskarutbildning är centralt (Dellgran 2015, s. 168). Dellgran beskriver professionalisering som ett komplext och mångtydigt fenomen som sker på olika nivåer (2015, s. 175 f). Professionalisering handlar enligt Dellgran dels om de processer, på individuell och kollektiv nivå, som skapar och stärker olika arbetsbetingelser. Å den andra sidan handlar det om de processer som fördelar och reglerar arbetsuppgifterna mellan olika yrkesgrupper och enskilda professionella. Sådana professionaliseringsprocesser sker på en statlig nivå och inom det legala systemet, inom media och den offentliga debatten samt inom organisationer och på enskilda arbetsplatser. Professionaliseringsbegreppet kan även syfta på den socialisationsprocess i vilken enskilda individer, genom utbildning och praktik, tar del av en viss yrkesrelaterad kultur samt ett språk och en världsbild. Detta handlar om att man tillägnar sig och utvecklar en viss professionell identitet vilket kan innebära att dubbla lojaliteter uppstår, dels gentemot utbildningen och dels gentemot yrket (Ibid).

I förhållande till så kallade klassiska professioner med lång utbildning och hög status, såsom läkare till exempel, kan vissa yrkesgrupper beskrivas som semi-professioner. Enligt Etzioni, som myntade begreppet semi-profession, betecknar begreppet sådana yrkesgrupper som inte fullt ut har etablerat en självständig vetenskaplig kunskapsbas och ett eget monopol på sina arbetsuppgifter (1969). Detta innebär i stort en begränsad självständighet gentemot politik och förvaltning. Socionomyrket är ett exempel på ett yrke som tillhör denna kategori.

Freidson beskriver tre olika idealtyper av samhällen, eller logiker, där ett av dessa tre har professionalism som organiserad logik (Fransson & Jonnergård 2009, s. 14). Enligt denna logik ska de med särskilda kunskaper utföra och styra arbetet utan att byråkratier eller marknaden får inflytande (Freidson 2001, s. 106). Freidson definierar professionalism som "the institutional circumstances in which the members of occupations rather than consumers or managers control work" (2001, s. 12). Utifrån denna definition på professionalism saknar en semi-profession ofta en sådan formell, komplex och vetenskapligt kodifierad kunskapsbas (Fransson & Jonnergård 2009, s. 15 f.). En semi-profession karaktäriseras snarare av kunskap som är under diskussion och kunskaper som ännu inte är fullt artikulera. Semi-professionen karaktäriseras även av diskussion om vilka förutsättningar som krävs för att skapa en god utbildning och stärka kopplingen mellan forskning och undervisning samt den mellan undervisning och praktik (Ibid). Pérez menar att kulturens roll i socialt arbete är en sådan obesvarad fråga inom ämnet och i praxis (2009, s. 111). Pérez förespråkar den kritiska mångkulturalismen som hållning och menar att "vi inte kan frilägga vad som konstituerar ett socialt problem utan att beakta växelverkan mellan de exkluderande och diskriminerande mekanismerna, samt att analysera hur kulturella identiteter uppstår och reproduceras" (2009, s. 112).

3.2 'Structuration Theory'

Anthony Giddens teoretiska begrepp *Self reflexivity* kommer att ligga till grund för analys av innehållet i intervjumaterialet. Begreppet är en del av Giddens så kallade struktureringsteori vilken han redogör för i sitt verk *The Constitution of Society* (1984). Giddens beskriver i sin struktureringsteori den sociala vetenskapen som ett studium av sociala praktiker och deras ordning "across space and time". Detta i motsättning till studium av individuella aktörers handlande, eller synen på samhället som en "social totality". Mänskligt socialt handlande ses av struktureringsteorin som del av en rekursiv process, i likhet med andra fenomen i naturen som återupprepas kontinuerligt. De sociala fenomen som kommer till uttryck genom mänskligt handlande är inte nyskapade av oss som aktörer, utan vi reproducera tidigare mönster genom vårt handlande (Giddens 1986, s. 2). Dessa fenomen kommer att reproducera

genom människors förmåga till självinsikt, eller reflexivitet. Med detta menas att människor har kunskap om sig själva och dem sociala processer de är en del av, och således är kapabla att reproducera dessa processer. Reproduktionen av mänskliga sociala mönster kräver reflexivitet, men en förutsättning för att förmåga till reflexivitet är att rekursiva mönster finns att förhålla sig till. Reflexivitet betyder alltså inte bara självmedvetenhet, utan begreppet inbegriper också hur den sociala verkligheten reproduceras av att människor "bevakar" och förhåller sig till sig själva i relation till sin omgivning (Ibid, s. 3).

Människors handlingar ska inte förstås som enskilda händelser då en person tar fria, oberoende val, utan som en del av ett större sammanhang. Motiv, intentioner och anledningar bör förstås som en del i människors bevakning ('monitoring') av sig själva och sin omgivning, och de förväntningar man har på andra människor att göra detsamma (Ibid, s.3). De förväntningar vi har på andra personers handlande utgår från den kontext vilken personen tillhör, och vad vi anser att en person är kapabel att ansvara för (Ibid, s. 6). Vidare är det viktigt att förstå normer som reella begränsningar på vad som är acceptabelt beteende, till vilka människor kan ha en rad olika inställningar. Motiven människor uppger sig ha för sina handlingar kan sedan skilja sig från de verkliga 'rationalizations' de faktiskt har. Det går dock inte att veta med säkerhet om människor uppger falsk information eller ej när de motiverar sina handlingar. Dessa reflexiva processer beskrivs av Giddens som inte helt medvetna, utan är något som sker intuitivt för att uppehålla det sociala livets regler (Ibid, s 4).

3.3 Symbolisk interaktionism

Den symboliska interaktionismen vilar på pragmatismen som filosofisk grund vilken anlägger fokus på kunskapens praktiska effekter (Kvale m.fl. 2009, s. 360). Inom pragmatismen förkastas idén om att det går att nå någon objektiv kunskap men däremot menar man att kunskap kan rättfärdigas genom sin tillämpning. Därmed blir sökandet efter sanningar och innebörder i relation till individers konkreta upplevelser meningsfullt (Ibid). Detta perspektiv kan exemplifieras med det så kallade Thomasteoremet som lyder: "when people define situations as real they become real in their consequences" (Thomas 1923, citerad i Månsson

2013, s. 172). Centralt enligt den symboliska interaktionismen är att mening skapas eller förmedlas genom signifikanta symboler eller tolkning av andra människors meningsbärande handlingar (Månsson 2013, s. 169). Detta handlar om det fenomen när en verbal eller icke-verbal symbol i form av ett ljud eller en gest får samma innebörd hos mottagaren som hos sändaren.

Inom den symboliska interaktionismen tar man avstånd från ett dualistiskt synsätt på individ och samhälle eller subjekt och objekt då dessa betraktas som olika delar av samma helhet (Månsson 2013, s. 170 ff). Vidare antas ett processuellt perspektiv på hur sociala fenomen och sociala relationer uppstår och förändras. Jaget och medvetandet betraktas som sociala produkter vars tillblivelse och utveckling sammanfaller med individens socialisationsprocess. Enligt Blumer består det som är säreget hos människan i att vi tolkar andras handlingar istället för att endast reagera på dem. Människor svarar alltså inte på handlingar med betingade reflexer utan svarandet bygger på den mening som tillskrivs handlingen i stunden. Jaget ses som en social produkt men man antar samtidigt att jaget upprätthåller och reproducerar den sociala ordningen tillsammans med andra sociala aktörer (Ibid). Det finns en viss stabilitet och kontinuitet i samhället i den mening att det upprätthålls av sociala normer vilket kan beskrivas som kulturellt överenskomna spelregler för mellanmänsklig interaktion. Normerna anger vad som är ett förväntat och acceptabelt beteende men nya och oförutsedda situationer kan innebära att gränsöverskridande handlingsmönster uppstår (Ekehammar 2012, s. 302). Detta innebär att samhället ständigt skapas och reproduceras.

Ett transkulturellt perspektiv har även aktualiserats och diskuterats inom socialpsykologin (Ekehammar 2012, s. 322). Smith m.fl. beskriver exempelvis hur kärnan i kultur ligger i det gemensamma sättet på vilket individer tolkar vad som händer runt omkring dem och att dessa tolkningar kan härledas till både individuella beteenden och inom miljön som dessa beteenden förekommer i (2006, s. 31). Är två personer som interagerar överens om att en viss gest indikerar vänlighet snarare än aggression till exempel så tolkar de världen omkring sig på ett likartat sätt. Är dessa likheter många är det rimligt att personerna delar en kultur enligt detta perspektiv. Utifrån den symboliska interaktionismen som socialpsykologiskt perspektiv kan

man tala om ett ständigt samspel mellan kultur och individerna som socialiseras av den och även upprätthåller densamma (Ibid). När personer som har socialiserats i olika kulturella kontexter interagerar med varandra kan missförstånd uppstå bland annat genom att icke-verbala symboler tolkas felaktigt (Smith m.fl., 2006, s. 207 ff). Ett exempel är hur mycket ögonkontakt en individ håller där lite respektive mycket ögonkontakt tillskrivs olika betydelser utifrån olika kulturella referensramar. Vidare har den verbala kommunikationens ”flyt” stor betydelse för hur lyckad interaktionen blir men även vetskapen om hur ord kommer att tolkas inom ramen för en annan persons kulturella antaganden, eller avsaknaden av densamma är av vikt (Ibid).

4. Metod

I detta avsnitt kommer den metodologiska ansats som tillämpats samt metodologiska överväganden för studien redogöras för och diskuteras.

4.1 Metodval

Utgångspunkten för denna undersökning är en kvalitativ forskningsansats. Kortfattat kan kvalitativ forskning beskrivas som mer inriktad på ord än på siffror. Detta i kontrast till kvantitativ forskning (Bryman & Nilsson 2018, s. 454). Vidare användes en induktiv forskningsmetod, i form av en intervjustudie. Ett induktivt förhållningssätt till teoribildning är ett kännetecken för kvalitativ forskning. Detta innebär att slutsatser dras utifrån de resultat man observerar (Bryman & Nilsson 2018, s. 455). Syftet med kvalitativ forskning är generellt sett inte att testa en redan existerande teori. Kvalitativ forskning kännetecknas av ett epistemologiskt eller kunskapsteoretiskt ställningstagande, vilket kan beskrivas som interpretativistiskt. Tyngdpunkten ligger på att förstå verkligheten utifrån hur deltagarna i en studie upplever den (Ibid). Detta knyter an till uppfattningen att studiet av den sociala verkligheten inte kan genomföras med naturvetenskapens positivistiska syn på kunskap.

Samhällsvetenskapen använder sig av vad man kan kalla för en hermeneutisk forskningsmetod. Man strävar inte efter att ge en förklaring för mänskligt beteende utifrån en positivistisk syn på samhällsvetenskap, utan att förstå människors handlingar utifrån deras egna motiveringar för dessa. Med fokus på de yttre krafter som påverkar individen. Hermeneutik är från början ett begrepp som används inom teologin, och betyder där korrekt tolkning av texter. I den samhällsvetenskapliga kontexten kan det förstås som korrekt tolkning av vad människor försöker uttrycka med sina ord och handlingar (Bryman & Nilsson 2018, s. 52). Slutligen görs även ett ontologiskt ställningstagande inom kvalitativ forskning där man ofta utgår ifrån att sociala egenskaper produceras genom samspel mellan individer, och inte existerar i en oberoende verklighet som sedan "upptäcks" av människor (Bryman & Nilsson 2018, s. 455). Ontologi kan beskrivas som studiet av "varat" och handlar om olika perspektiv på tillvarons grundläggande beskaffenhet (Kvale m.fl. 2009, s. 360).

4.2 Datainsamling

Den kvalitativa studien genomfördes under den sjätte terminen på socionomprogrammet vid Göteborgs universitet i västra götaland, under ett antal månader på höstterminen 2020.

Intervjuerna följde en guide som innehöll övergripande teman som var av intresse, men var semistrukturerade. Studiens syfte var att uppnå en förståelse för hur utmaningarna med interkulturellt socialt arbete tar sig till uttryck i arbetet på RMV, och hur de professionella går till väga för att möta dessa. Semistrukturerade intervjuer ansågs bäst lämpat för att uppnå detta, då de tillåter de professionella att uttrycka och konkretisera sina tankar om arbetet.

Intervjuguiden utarbetades med målet att frågorna skulle vara öppna och låta intervjupersonernas egna uppfattningar och livsvärld framkomma i största möjliga utsträckning (Kvale m.fl. 2009, s. 44 f). Detta för att söka vilken mening intervjupersonerna lägger i det som sägs och försöka nå nyanserade beskrivningar. Då studien utfördes under den i skrivandets stund pågående pandemin (COVID-19) genomfördes intervjuerna via telefon. Detta ansågs etiskt nödvändigt, men innebär vissa begränsningar. Till exempel går man miste om den icke-verbala kommunikationen som hade kunnat tillföra ytterligare information, eller kommit att inspirera till annorlunda följdfrågor.

Samtliga intervjuer spelades in, varpå de transkriberades för att göra innehållet överskådligt.

4.3 Litteratursökning

För litteratursökningen användes främst databasen ProQuest Social Sciences. Söktermerna som användes var främst migrants, refugees, immigrants, social work, social workers, mental health, healthcare services, psychiatry, Mental illness, Trauma, cultural competence, communication, Multi-culturalism, Cross-cultural. Vissa av sökorden lades till efterhand, då vi fann att dom återkom i artiklar som tycktes relevanta. Cultural competence är ett exempel

på en sådan sökterm. Social work tillkom senare som sökterm, då mycket forskning inom området hade utförts utifrån ett etnografiskt perspektiv.

Samtliga sökord lades in samtidigt i olika kombinationer, då ProQuest har en kedjesökningsfunktion som tillåter sökningar på alla möjliga kombinationer med inmatade söktermer. Ytterligare artiklar lades till under tiden som materialet genomlästes, då vissa artiklar återkommande refererades till och således kom att bli av intresse. Vi upplevde svårigheter att hitta relevanta undersökningar som gjorts i en svensk kontext, av denna anledning har endast ett fåtal svenska artiklar inkluderats. Främst har två olika rapporter som producerats av Socialstyrelsen (2009, 2010) kommit att användas, vilka gav en viss översikt av kunskapsläget i Sverige.

Sofie Bäärnhielms bok *Transkulturell Psykiatri* (2014) rekommenderades av vår handledare då den är en formgivande syn på ämnet utifrån den Svenska kontexten.

Samhällsvetenskapliga metoder (Bryman & Nilsson 2018) är del av kurslitteraturen på socionomprogrammet och valdes ut då vi hade tidigare erfarenhet av den. Den teoretiska litteraturen togs fram genom läsning av tidigare kurslitteratur, diskussion med handledare samt genom googelsökningar på relevanta begrepp. "Reflexivity" var ett sådant begrepp. Vi hade kommit i kontakt med begreppet under utbildningen och var av uppfattningen att det kunde vara relevant för analysen av vårt material. Genom googling kunde vi hitta oss fram till Anthony Giddens verk *The Constitution of Society* (1984), vilket innehöll en grundläggande variant av begreppet och den omgivande struktureringsteorin.

4.4 Urval

Det urval som gjordes kan benämnas som ett bekvämlighetsurval, vilket är en form av icke-sannolikhetsurval, där respondenter valdes som var lättillgängliga för oss som genomfört studien (Bryman & Nilsson 2018, s. 824). Det var ett bekvämlighetsurval i och med att en av oss sedan tidigare hade kontakt med personer som arbetar på RMV. Gruppen som är aktuell för undersökningen, alltså yrkesverksamma socionomer på RMV, lämpade sig sett till

studiens frågeställningar då dessa rörde hur interkulturellt socialt arbete praktiseras med avseende på psykisk ohälsa. Urvalet kan även sägas ha varit målstyrt i och med att individer valdes för studien baserat på att det var just organisationen RMV och interkulturellt arbete inom denna kontext som var av intresse för undersökningen (Bryman & Nilsson 2018, s. 503 f).

Intervjuer genomfördes med totalt fem personer. Detta ansågs som lämpligt inom ramen för uppsatsen då mer tid kunde läggas på att förbereda och analysera intervjuerna. En annan motivering var att öka möjligheten att göra mer ingående analyser av intervjuerna (Kvale m.fl. 2009, s. 129). Av fem deltagare var endast en person en kvinna, och de övriga var män. Samtliga deltagare var utbildade socionomer, men hade ett brett spann av erfarenhet inom socialt arbete. För en deltagare var arbetet på RMV det första jobbet inom socialt arbete efter avslutad utbildning, övriga deltagare hade samtliga ett antal års erfarenhet som socionomer på andra arbetsplatser. Detta inom socialtjänsten, kriminalvården, behandlingshem för missbrukare och med asylsökande. Deltagarnas åldrar låg mellan 30-årsåldern och upp till omkring 40-årsåldern.

4.5 Intervjuguidens utformning

Intervjuguiden (se bilaga 2) inleddes med en sammanställning av relevant information angående intervjupersonernas deltagande i studien. Detta i form av information om att deltagande var frivilligt, och att man hade möjlighet att återkalla sitt samtycke till deltagande och användning av ens uttalanden i uppsatsen fram till det datum då den skulle lämnas in för bedömning. Efter detta följde själva intervjufrågorna. Frågorna delades i tre olika teman vilka var ämnade att uppmuntra samtalet i riktning mot studiens olika frågeställningar för att möjliggöra spontan diskussion angående dessa intresseområdet. En öppen, generell huvudfråga formulerades för varje tema. Denna huvudfråga innehöll de mesta centrala punkterna för det givna temat för att ge samtalet riktning. Under varje huvudfråga följde sedan potentiella underfrågor, vilka kunde ställas om de inte besvarades av respondenten spontant. Majoriteten av frågorna var av en öppen karaktär, för att främja att deltagarnas egna

reflektioner och åsikter skulle framgå. Ett fåtal slutna, riktade frågor fanns med i syfte att erhålla svar av faktabaserad art om arbetsplatsen.

4.6 Genomförande av intervjuer

Ett par av Intervjupersonerna kontaktades inledningsvis via mail, då dessa handlett en av författarna under dennes verksamhetsförlagda utbildning (VFU). Övriga personer i arbetsgruppen hade sedan informerats om att deras deltagande vore uppskattat, och möjlighet att anmäla intresse gavs. Efter det att ett intresse av deltagande hade förmedlats vidare till författarna skickades ett formellt informationsbrev (se bilaga 1) ut till dem som visat intresse, i vilket förutsättningarna för intervjun specificerades genomförligt. Efter det att brevet gått ut till deltagarna och samtycke erhållits schemalades intervjuerna. Ingen av författarna höll i mer än en intervju per dag, detta för att lättare kunna hålla isär vad som sagts av vilken intervjuperson samt att få tid till att reflektera över materialet.

Intervjuerna utfördes via telefon. Då studien genomfördes under en vid tillfället pågående pandemi (Covid-19) ansågs detta lämpligast. Initialt var det författarnas avsikt att låta intervjupersonerna välja intervjuens format (Telefon, ett personligt möte eller digitalt), denna idé övergavs i och med det fortsatt svåra läget till följd av pandemin. Intervjupersonerna ombads att avsätta 40 minuter för intervjun, men ca 30 minuter var den förväntade längden på samtalen. Denna relativt korta samtalslängd bestämdes utifrån tidsmängden som fanns att förhålla sig till, vilken var begränsad utifrån den aktuella tidsramen för uppsatsarbetet. Fyra av fem intervjuer utfördes inom en tvåveckorsperiod, en femte intervju utfördes ytterligare ett par veckor senare. Detta då det uppstått förhinder med anledning av sjukdom. I tiden mellan den femte intervjun och de förekommande reviderades intervjuguiden något. Detta då vissa frågor bedömdes att inte längre var relevanta eftersom de var av ren faktabaserad art och adekvat besvarats. Ett antal nya frågor hade också tillkommit. De nya frågorna berörde främst nyuppkomna funderingar angående det interpersonella mötet, i form av vilka känslor som uppstår och metodik de professionella använder sig av rent praktiskt för att nå fram med information då man upplever att kommunikationen brister. Frågor angående hur samarbetet

med tolkförmedlingen ser ut rent praktiskt ställdes också vid detta sista intervjutillfälle. Då alla intervjuer hölls på ett öppet sätt, och redan skiljde sig mycket åt i innehåll och fokus bedömdes det inte vara av avgörande relevans att samma frågor ställdes till samtliga deltagare. Att vi som författare erhöll fördjupad kunskap om området och vilka svar vi möjligen kunde förvänta oss var en aspekt som redan hade haft en påverkan på hur frågorna som ställdes i olika intervjuer var formulerade.

4.7 Analyismetod

En tematisk analys av intervjumaterialet genomfördes. Den tematiska analysen är en grundläggande metod inom kvalitativ forskning, och är ett sätt att skapa ordning och se mönster i det ibland mycket omfattande textmaterial som kvalitativa forskningsmetoder resulterar i (Bryman & Nilsson 2018, s. 684 f). Det första steget för att åstadkomma detta är att dela in materialet i olika "koder", detta kallas ibland även för indexering. Kodning går ut på att plocka ut innehållet i den information man har, i vilken form den nu är, och att namnge eller på annat sätt förtydliga vilken typ av information som anges i materialet (Ibid). I den tematiska analysen delar man sedan in dessa informationsstycken i större och mer övergripande kategorier, eller teman. Koder med olika information kan finnas inom samma tema för att tillsammans beskriva ett större fenomen (Bryman & Nilsson 2018, s. 702).

Samtliga intervjuer transkriberades för att underlätta den tematiska analysen.

Transkriberingsarbetet utfördes enskilt av respektive författare för att spara tid. Textfilerna analyserades först separat av varje författare, detta för att möjliggöra jämförelser mellan vilken information respektive person hade uppmärksammat i materialet. Den enskilt utförda analysen bestod av att återkommande aspekter, koder, plockades ut ur texten. Dessa olika koder jämfördes sedan gemensamt. Inga notervärda skillnader fanns i de koder som hittats av respektive författare. Koderna delades sedan in i övergripande teman, vilka kom att revideras kontinuerligt under arbetets gång i takt med att man blev mer förtrogen med materialet. Den tematiska analysen resulterade i sex teman totalt. Dessa presenteras utförligt i avsnittet för resultat och analys.

4.8 Etiska överväganden

Valet gjordes att intervjua professionella och inte klienter, då det fanns farhågor att detta kunde leda till skada för målgruppen som bedömdes vara en utsatt grupp. Det förmodas vara svårt att försäkra sig om samtycke, då det inte är klart hur pass införstådda personer som vistats i Sverige en kortare tid är med till exempel vilka forskningsetiska principer som gäller, och att deltagandet skulle vara fullt frivilligt. Uppsatser på kandidatnivå genomgår inte forskningsetisk prövning till samma grad som forskning på högre akademisk nivå, vilket också bidrog till beslutet att undvika detta potentiellt svårnavigerade område.

Det fanns sedan tidigare en relation till arbetsplatsen RMV, då en av författarna genomfört sin verksamhetsförlagda utbildning (VFU) på myndigheten. Under denna period hade möjligheten att utföra intervjuer i uppsatssyfte diskuterats och godkänts. Det kan av denna anledning rimligtvis ha funnits en press att delta från intervjupersonernas sida då de slutligen tillfrågades om sitt deltagande i studien. Således kan det ifrågasättas huruvida deltagandet verkligen var frivilligt. Det upplevdes inte synas några indikationer på att deltagandet inte var helt frivilligt, men möjligheten övervägdes. För att motverka detta upprepades informationen om frivillighet genomgående under kontakten med intervjupersonerna.

Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer har tagits i beaktning under undersökningsprocessen på olika sätt. Till att börja med tillämpades informationskravet. Detta krav specificerar den noggrannhet som skall ges till att ge forskningsdeltagare tillgång till information om studiens syfte, att deras deltagande är frivilligt och att samtycke kan dras tillbaka närsomhelst utan att anledning behöver anges för detta (Bryman & Nilsson 2018, s. 170). Detta beaktades i och med informationsbrevet där information om undersökningen och villkoren för deras eventuella deltagande beskrevs. I informationsbrevet ombads den som mottagit brevet att ange om denne vill delta eller inte och fick därmed via mail lämna ett informerat samtycke. Inledningsvis i varje intervju påminde intervjuledaren om att deltagarna närsomhelst under processen kan återkalla sitt samtycke och på så sätt avsluta sin medverkan.

Konfidentialitetskravet specificerar att deltagarnas personuppgifter, samt information som insamlas om dem, ska behandlas på ett sätt så att det inte blir tillgängligt för utomstående (Bryman & Nilsson 2018, s. 170 f). Detta har tillämpats genom att deltagares namn och boendeort inte har angetts i uppsatsen för att så långt som möjligt bevara deltagarnas anonymitet. I detta avseende har vi även ämnat att använda eller ändra citat från deltagare på ett sådant sätt att risken minimeras för att deltagarna ska kunna identifiera varandra. Detta genom att hänsyn har tagits till vilken angiven information som används, eller förekomsten av individuella uttrycksätt i citat som skulle kunna associeras med en specifik deltagare. Då deltagarna är arbetskollegor och i vissa fall har angett att de vill läsa det färdiga arbetet har det nödvändiggjorts att ta extra stor hänsyn till vilken typ av information som finns med i studien. Vidare kommer det intervjumaterial som producerats att raderas efter det att studien är slutförd, och uppsatsen att arkiveras enligt rådande praxis på Göteborgs universitet. Denna information gjordes tillgänglig för deltagarna i det informationsbrev som skickades ut i början av kontakten med arbetsplatsen.

Nyttjandekravet specificerar att den information om deltagarna som insamlas under studiens gång endast får användas i forskningssyfte (Bryman & Nilsson 2018, s. 171). Den genomförda studiens datainsamling har endast använts i detta syfte, och är ämnat att vara användbart för deltagarna själva i största möjliga mån.

4.9 Förförståelse

Författarnas ingång till uppsatsämnet såg olika ut, men det fanns ett gemensamt intresse för psykiatri och arbete med psykisk ohälsa. En av författarna hade tidigare arbetat inom den psykiatriska slutenvården. Vidare hade en av författarna, som tidigare nämnts, spenderat en del av sin utbildning på RMV och fick då en inblick i hur arbete med psykisk ohälsa gick till inom den specifika verksamheten. Således fanns det en viss kunskap om hur arbetet ser ut, vilka utmaningar som finns samt vilka förutsättningar som fanns utifrån juridiska förhållningsregler. Det fanns även en relation till de anställda, vilket underlättade tillgång till

arbetsplatsen för studiens genomförande. Det fanns i förväg en positiv inställning till det arbete som utförs på rättsmedicinalverket hos denna författare. Detta bedömdes inte vara ett problem, utifrån studiens utformning.

4.10 Studiens tillförlitlighet

4.10.1 Validitet

Inom kvalitativ forskning kan begreppet anses ha betydelsen “att man undersöker det man ämnar undersöka” (Bryman & Nilsson 2018, s. 467). Detta anses uppnått av den aktuella studien då syftet var att undersöka de professionellas egna tankar om sitt arbete i den specifika kontexten på RMV, och intervjuerna var utformade på ett sätt som möjliggjorde att deras individuella uppfattningar framgår.

4.10.2 Reliabilitet

Reliabiliteten i studiens slutsatser kan anses svår att verifiera, detta då de åsikter som deltagarna uttrycker i sina intervjuer har möjlighet att förändras över tid. Kontexten i vilket samtalet utförs, vem som intervjuer etc. kan ha en påverkan på de svar som ges. Vidare är det upp till den enskilda forskaren vad denne väljer att fokusera på, och vilka teman den lyfter som relevanta (Bryman & Nilsson 2018, s. 484). Detta problem har ämnats att överbryggas genom utförliga beskrivningar av författarnas olika ingångar i ämnet och tidigare förhållande till arbetsplatsen. Vidare presenteras deltagarnas egna ord i form av längre citat i vissa fall. Detta för att ge läsare en tydlig uppfattning om vilket material analysen är baserad på. Intervjuguiden som användes samt det informationsbrev som skickades till deltagarna finns tillgängligt som bilaga för att stärka reliabiliteten genom ökad insyn i forskningsprocessen.

4.10.3 Generaliserbarhet (överförbarhet)

Svårigheter att applicera forskningsresultat på områden andra än den specifika situation som undersöks är en kritik som kvalitativa studier ofta utsätts för. Och det kan konstateras att sådant är fallet, generaliserbarhet är i stort sett inte möjligt. Av denna anledning är frågan om generaliserbarhet något som ibland inte inkluderas i kvalitativa studier. (Bryman & Nilsson

2018, s. 484 f). Sättet detta kan bemötas är att genom att inte försöka applicera kvalitativ data på andra populationer (socioionomer eller socialutredare i denna studies fall), utan att överföra och applicera resultaten i form av teoribildning. Således blir det kvaliteten på de teoretiska slutsatser som dras utifrån information som producerats genom kvalitativ forskning som avgör studiens generaliserbarhet. Detta är något som ibland benämns som “analytisk generaliserbarhet” (Ibid, s. 485). I fallet för den aktuella studien kan alltså inte deltagarnas svar förväntas vara representativa för andra forensiska socialutredare, utan får sitt värde genom hur slutsatserna kan appliceras i form av teori. Huruvida denna studie kommer att utmytna i teoretiska slutsatser går inte att uttala sig om med säkerhet. Vi gör inga anspråk på att studiens material går att generalisera på större populationer, men anser att den data som producerats har möjlighet att utgöra en del av framtida teoriskapande med komplement av andra studiers resultat.

4.10.4 Transparens

Betydelsen av den individuella forskarens subjektiva upplevelse, och det kan således ibland vara otydligt hur analysen faktiskt utförts och hur man nått fram till en studies resultat. Detta kan ta sig uttryck i att beskrivningen av en studies metod inte är genomförlig, eller att det saknas information om hur urvalet av deltagare har gått till (Bryman & Nilsson 2018, s. 485). Denna studie lider risk att drabbas av samma problem, men genom att ge utförliga beskrivningar av forskningsmetodiken som använts och beskrivningar av hur urvalet har gått till ämnar vi att motverka detta.

4.11 Arbetsfördelning

Arbetet har varit ämnat att delas upp jämnt mellan författarna, och har i största möjliga mån uppnåtts. Utförandet av intervjuerna var ämnat att utföras gemensamt, men då komplikationer i form av sjukdom uppstod under arbetets gång hölls dessa individuellt. Uppdelningen blev slutligen att tre intervjuer utfördes av Petter, två av Louise. Den femte och sista intervjun hölls dock i ett kortare format, och sammantaget kan mängden tid spenderad på att genomföra intervjuer anses likvärdig. Samtlig data är primärdata insamlad av författarna. Datan kan

benämnas som sekundärdata sett ur perspektivet att intervjuerna utfördes av författarna enskilt, men minst en av författarna har ett förhållande till materialet som rättfärdigar benämning som primärdata. Louise har haft ett huvudsakligt ansvar för att skriva inledningsavsnittet medan Petter har haft ett likvärdigt ansvar för metodavsnittet. Båda författarna har dock bidragit till båda dessa delar genom att komplettera med egna idéer och skriva till. Rörande avsnittet om teoretiska utgångspunkter har arbetsfördelningen varit att båda författarna har läst in sig på de teorier och begrepp som tillämpats men Petter har huvudsakligen redogjort för struktureringsteorin, Louise för professionalisering och symbolisk interaktionism. Avsnitten resultat och analys samt diskussion och slutsatser har skrivits tillsammans av författarna. Detta gäller även för avsnittet om tidigare forskning.

5. Resultat och analys

Bearbetning av intervjumaterialet mynnade ut i sex teman som redogörs för och analyseras under egna rubriker i detta avsnitt.

5.1 Kultur, kommunikation och arbetets ramar

Någonting som flera av respondenterna lyfte var att de ramar man har att förhålla sig till i arbetet på RMV kan minska risken för att problem ska uppstå relaterat till interkulturella möten med klienter. Detta beskrevs som att man måste förhålla sig till vissa juridiska bestämmelser och att det finns en tydlighet i arbetsprocessen. Det framkommer av intervjuerna att det även finns tydliga ramar kring uppdraget, vilket i stort handlar om att utreda och beskriva klientens livshistoria. Respondenterna belyser även att de har relativt kortvariga kontakter med klienterna vilket enligt dem också minskar risken för att problem ska uppstå under dessa kontakter. En annan aspekt som lyfts är att utredningarna är frivilliga för klienterna att delta i vilket respondenterna också betraktar som en viktig faktor.

Intervjuperson A: ”På sätt å vis kan det här va en lite fyrkantig verksamhet i och med att vi har juridik att förhålla oss till. Vi ligger ju liksom i skärningspunkt mellan juridik och psykiatri och det är olika lagstiftningar att ta hänsyn till.”

Intervjuperson B: ”Ramarna är ju detsamma oavsett var man kommer ifrån och vad man förväntar sig av den enskilde och vad dom har för krav på sig och så vidare och det är man ju tydlig med att förmedla.”

Sett utifrån professionaliseringsbegreppet och med utgångspunkt i Freidsons (2001) definition av professionalism skulle den fyrkantighet i arbetet som beskrivs av respondenterna kunna kopplas till en begränsad yrkesmässig självständighet i förhållande till politik och förvaltning. Detta tycks dock inte upplevas av respondenterna som en begränsning i en negativ bemärkelse utan snarare som någonting som inger trygghet i yrkesutövningen. Relaterat till den socialisationsprocess som Dellgran (2015) beskriver där yrkesverksamma utvecklar en

viss professionell identitet skulle detta sannolikt kunna hänföras till en rådande kollektiv identitet och gemensamma yrkesrelaterade normer som inger trygghet. Något som kan tänkas vara utmärkande för arbetet som socionom på RMV är att det i praktiken tycks vara relativt standardiserat trots tydliga moraliska inslag i arbetet. Detta kan jämföras med Comas-Diaz och Jacobsens studie (1991) om kulturella faktorerers inverkan på psykoterapeutisk behandling där man kunde peka på påverkans effekter relaterat till överföring och motöverföring. Det är tänkbart att psykoterapeutiskt behandlingsarbete är mindre standardiserat med avseende på arbetsuppgifterna samtidigt som kulturella faktorerers betydelse tycks bli mer framträdande enligt deras studie (ibid).

Trots att respondenterna överlag menade att kulturella faktorer inte har någon betydande påverkan på arbetsprocessen framkom viss oenighet kring detta. Ett exempel som flera lyfte var att det ofta finns färre handlingar att tillgå, när man ska beskriva klientens livshistoria, i möten med klienter som endast har bott i Sverige en kortare tid. Detta för att man brukar använda sig av tidigare dokumentation från andra Svenska myndigheter som berör klienten. Respondenterna uppgav att detta kan påverka arbetsprocessen på så sätt att utredningarna kan bli mindre omfattande eller att klientens egna utsagor kan komma att väga tyngre i utredningen. En annan effekt som lyftes var att det ibland kan saknas viss information för den bedömning som ska göras. Vidare framkom att kulturella faktorer till viss del kan påverka vad man väljer att lyfta eller betona i en utredning. Detta kopplades till hur förväntningar och normer kan vara kulturellt präglade vilket i vissa fall kan behöva beaktas i en utredning. En respondent uppgav följande utifrån detta:

Intervjuperson B: ”Där får man ta upp så gott det går i sin utredning (att kulturella faktorer eventuellt kan få betydelse för en bedömning) eller åtminstone ta det i beaktande, det är ju svårt att uttala sig om något som inte är helt uttalat och som man inte har kunskap om [...] på något sätt får man försöka förmedla det i sin utredning.”

Utifrån professionaliseringsbegreppet skulle det faktum att det framkom olika uppfattningar kring kulturella faktorerers inverkan på arbetet kunna kopplas till professionaliseringen av socialt arbete på en kollektiv nivå. Detta i och med att det finns utrymme för de professionella att utföra och styra arbetet eftersom respondenterna hanterar arbetsrelaterade problem på olika sätt. Detta kan sannolikt relateras till det moraliska inslaget i arbetet som karaktäriserar människobehandlande professioner. Samtidigt tycks det saknas en gemensam formell och vetenskapligt förankrad kunskapsbas kring kulturens betydelse för det sociala arbetet liksom Pérez (2009) beskriver. Kopplat till semi-professionsbegreppet enligt Etzioni (1969) blir det tydligt att det finns ett glapp mellan forskning och praxis rörande kulturens betydelse i arbetet i detta specifika sammanhang, exempelvis genom avsaknad av gemensamma riktlinjer. Detta bekräftar även Socialstyrelsens rapport (2010) där det framkom att yrkesverksamma socionomer har olika uppfattningar om vilken betydelse etnisk tillhörighet och kulturell förförståelse, hos professionella och klienter, har i praktiken.

5.2 Hur påverkas arbetet av att man inte talar samma språk?

Den mest framträdande skillnaden mellan arbete med klienter som levt större delen av sitt liv i Sverige och mer nyligen anlända klienter är föga oväntat att det ofta saknas ett gemensamt språk. För att information ska kunna utbytas mellan klient och den professionella måste kommunikationen fungera och då informationen som eftersöks under utredningar på RMV är detaljerad blir verbal kommunikation den främsta formen av kommunikation. Som nämnts ovan finns det oftare en avsaknad av myndighetshandlingar om en person som vistats endast en kortare tid i Sverige, och språket och samtalet beskrivs av ett flertal av intervjupersonerna som den primära källan när man ska kartlägga en till Sverige nyanländ persons livslopp. Att använda sig av en auktoriserad tolk, vilka anlitas av en tolkförmedling, blir en central del av arbetet med dessa klienter. Tolken beskrivs som en mycket viktig resurs då denne alls möjliggör samtal, men tolksamtal medför också vissa utmaningar och inkonsekvenser. Ett exempel på detta är att kvalitén på tolkarna inte går att bedöma då man själv inte behärskar det språk som ska tolkas. Det föreligger också vad som beskrivs som ett filter mellan den professionelle och klienten då allt som sägs måste gå igenom en extra person. Hur man väljer

att ställa frågor kan också påverkas av att man är medveten om att en översättning måste genomföras. Mängden samtal som nödvändiggörs kan ibland också öka, då mängden information som kan avklaras per samtal minskar då allt måste upprepas en extra gång.

Intervjuperson A: [...] ja, då får man väl såklart använda sig utav tolk och det innebär ju sina utmaningar [...] även om vi har avtal med tolkförmedlingar där tolken ska vara rätt tolk som det kallas, alltså utbildad helt enkelt, och kunna alla termer och sådär så kan man inte vara helt säker på hur bra tolken egentligen översätter. [...] det blir en omväg i kommunikationen.

Intervjuperson B: Man kan se på en människa hur dom mår till viss del [...] vad det är dom försöker förmedla och så. Men det är ändå språket som väger tyngst och där måste man ju gå via en tolk, ja man måste gå via en tredje part där helt enkelt. Och det är ju oerhört varierande kvalitet på tolkarna.

Intervjuperson C: ”Det kanske inte blir längre samtal men det kan nog vara så att det blir fler samtal. För att alla blir ju lika trötta, samtalet liksom, man tappas orken efter ungefär en timme. Oavsett om, och då kanske man inte hunnit med lika mycket.”

Ovanstående citat kan tänkas exemplifiera att socionomyrket kan förstås som en så kallad semi-profession relaterat till exempelvis Freidsons definition av professionalism (2001). Detta i och med att vissa delar av arbetsprocessen är utom den professionellas kontroll.

Upphandlingar görs med tolkförmedlingar vilket den professionella sedan får förhålla sig till. Kvalitén på arbetet kan sedan påverkas av detta på olika sätt. Delvis kan processen att bygga en tillitsfull relation, en del av arbetet, hamna hos tolken istället för den för syftet utbildade socionomen. Detta då tolkens framtoning får en betydelse för relationsskapandet, och inte lika mycket den professionellas. Det är fortfarande socionomens ord som ska förmedlas, och det blir en nödvändighet att vara skicklig på att använda tolk. Men denna roll och erfarenhet är inte en given del av arbetet som socionom, utan något man får ta sig an i det situationer då det blir aktuellt för arbetet. Att använda tolk i arbetet är dock även vanligt förekommande inom

vad som kan definieras som "klassiska professioner". Det som blir karaktäristiskt gällande socionomyrket i detta fall skulle kunna handla om att professioner i form av andra människobehandlande yrken såsom läkare och psykologer ofta har exempelvis anpassade utredningsverktyg såsom kulturformuleringen i DSM-5 att tillgå.

Att gå igenom en tolk då man utför utredande samtal kan ibland komma att påverka den "egna" relationen, och kontakten, mellan professionell och klient. Men detta behöver inte nödvändigtvis innebära att det påverkar utredningens genomförande negativt. I vissa situationer kan tolken ha en lugnande effekt, då en klient kan känna sig förstådd och samtala på sitt eget språk med någon som kan relatera till dennes livsvillkor:

Intervjuperson C: "[...] man känner av det ganska ofta, när det är en (klient) som inte kan systemet så bra. som är lite förvirrad och sådär, då tror jag till och med att tolken kan ha en lugnande funktion. [...] det är ju många gånger man får rätta ut frågetecken som inte direkt har med utredningen att göra, för att lugna och förklara omständigheter liksom. Och det kan ha med en helt annan sak att göra än just det vi ska prata om. Det kan ju ha att göra med hur man får tag i en bostad i Sverige eller vad som helst [...] då kan jag ibland se att dom kanske knyter sig till tolken lite. För att dom känner en samhörighet att äntligen bli förstådda. Det kanske inte gör min relation (till klienten) omedelbart bättre, men på sikt kan det det."

Intervjuperson D: "Men sen är det ju speciellt hos oss, att det är på gränsen mellan psykiatri och juridik. Så det kan ju vara en massa olika begrepp. Olika facktermer. Men generellt är min känsla att det inte är ett problem. Men det har ju förekommit fall då man förstår att tolken inte behärskar den terminologin som vi använder oss av. Vi får lita på att tolken kan det dom är här för, men det finns ingen garant för det [...] det är klart att själva dynamiken i samtalet blir ju annorlunda. Sen försöker ju jag alltid att titta på klienten när jag ställer en fråga. Sen är det ibland klienten tittar på mig eller på tolken eller ner i golvet. Men generellt blir det ju mindre, eller sämre, kontakt när en tolk är med."

I socialstyrelsens rapport från 2010 lyfts det att undersökningar genomförda i en Norsk kontext visat att tolkar ofta saknar kompetens för att översätta psykiatriska begrepp eller uttryck rörande psykisk ohälsa. En annan aspekt handlar om hur närvaron av en extra person i rummet kan försvåra det för klienter att diskutera känsliga ämnen. I kontrast till detta lyfter en av våra respondenter hur det kan ha en mycket positiv effekt att ha person där som kan språket, och att det till och med kan få positiva effekter för den professionella relationen. Men möjligheten att en tolks närvaro förändrar relationen, och har möjlighet att vara negativt är inget som avfärdas helt av deltagarna i den aktuella studien. I danska studier har man undersökt så kallade "kulturmedlare" (Socialstyrelsen 2010), där beskrivs medlarens roll som att förmedla kunskap, lösa konflikter, fungera som stödperson för brukaren och förmedla innehållet och syftet i behandlingar. Detta i riktning mot klienter. Medlaren ska även ge stöd till professionella genom att tillhandahålla information om klienter med annan etnisk bakgrund och hur vissa kulturella aspekter kan tas i beaktning och respekteras. Vi ser vissa likheter mellan hur denna roll som medlare beskrivs, och hur det i citatet ovan beskrivs hur tolkar kan ha en lugnande effekt på klienter.

Med utgångspunkt i den symboliska interaktionismen skulle fenomenet att klienter i enstaka fall tycks relatera mer till tolken än den utredande socionomen möjligen kunna förstås som att det finns fler gemensamma signifikanta symboler dem emellan (Månsson 2013). Det kan alltså tänkas handla om att samma innebörd oftare läggs i uttrycken hos mottagaren som hos sändaren i dessa fall, då parterna har likartade kulturella referensramar. Kunskaper om en persons sociokulturella referensvärld gör det alltså lättare att tolka dennes berättelse och underlättar förståelsen av dennes sätt att uttrycka sig. Relaterat till psykisk ohälsa kan detta till exempel kan röra sig om "idioms of distress", eller med andra ord ett särskilt lidandespråk som är kulturellt präglad (Bäärnhielm 2014, s. 85). Att detta sker i undantagsfall snarare än som en regel skulle istället kunna kopplas till det föränderliga i kultur utifrån en interaktiv definition och därmed den stora variation som finns inom etniska och sociala grupper (Kleinman & Benson 2006). Här kan en rad aspekter såsom ålder, kön, politiska förhållanden, klass, religion, etnicitet eller personlighet spela in enligt Kleinman och Benson (ibid).

5.3 Hur ser man skillnad på kulturella uttryck och psykisk sjukdom?

Språkförobistring kan vara en utmaning i kommunikationen mellan klient och professionell, men inte den enda. Om klienten och den professionella kommer från olika kulturella bakgrunder kan detta ha en effekt på förståelsen sinsemellan, och hur den professionella ska bedöma den psykosociala funktionsnivån. Exempel som lyfts är olika förväntningar på vad en person ska klara av vid en viss tidpunkt i livet. Detta kan vara i form av vilka hushållssysslor man förväntas ta ansvar för, om man har ett eget hushåll eller mängden avklarade studier. Vid arbete med klienter som växt upp i Sverige finns det en känsla av att man delar samma referensramar. Det finns en generell "mall" för hur en uppväxt ser ut, med olika milstolpar i form av till exempel avklarad utbildning eller att flytta hemifrån som man kan förhålla sig till. I andra kulturer och samhällen än det Svenska kan motsvarande förväntningar se annorlunda ut, och det som i en Svensk kontext vore ett möjligt tecken på lägre funktionsnivå eller normbrytande beteende kanske inte alls är det i en annan kulturell kontext. Ett par av respondenterna beskrev hur tolken kan vara en resurs i vissa av dessa situationer genom att kunna erbjuda insyn i möjliga tolkningar. Informationen kan inte användas som källa i utredningen, men kan ge en fingervisning om vad som framgår för en person som delar kulturell bakgrund eller språk med klienten.

Intervjuperson B: "[...] återigen, ibland vet man inte är det sjukdom eller är det kulturellt.. men det är klart att man är van vid att när (man frågar) åtminstone med en person som är uppväxt i samma kontext som jag själv är och är normalfungerande [...] det är klart att man förväntar sig ett visst uttalande eller mimik i det sociala samspelet. Ibland kan det vara svårt att veta, är det det kulturella eller sjukdomen som gör att man inte riktigt får den responsen som man förväntar sig. [...] en 25-åring i Sverige förväntas kunna klara ganska mycket själv och visst att det kanske blir mer och mer vanligt att man bor hemma om man vuxit upp i ett storstadsområdet och studerar på högskola och sådär, men det finns en annan förväntning på det [...] jag brukar passa på att fråga tolken hur den bedömer den språkliga nivån för att få en bild av

utbildningsnivå eller möjligheten att föra sig socialt. Så tolken kan ju vara en kunskapskälla.”

Intervjuperson E: ”Det var första gången jag träffade en människa, utifrån yrkesrollen, då som kom från det här landet [...] då pratade jag faktiskt med tolken, just i det ärendet [...]. Sen är det så att man kan ju inte använda det som en källa i sin utredning men det kan ju ändå hjälpa en vidare i hur ska jag lyfta det här.”

Intervjuperson D: ”Sen är det ju att man pratar om hur man ska tänka i sina bedömningar och sådär, vad man ska kunna förvänta sig av en person från en annan kultur. Men, det är ju alltid individuella bedömningar.”

Med avstamp i Giddens reflexivitetetsbegrepp kan ovanstående citat förstås som att den typ av lyhördhet angående vissa aspekter av socialt reproducerade beteende man förväntar sig inom den egna kulturella referensramen, finns hos klienten. Detta medför att man får stanna upp, och reflektera kring sin egen del av detta förlopp. Giddens beskriver det som att de förväntningar man har på andra sociala aktörer baseras på vad för kontext en person tillhör, och vad som anses rimligt för en person att ha kontroll över (Giddens, s. 6). En persons kulturella tillhörighet är det som avgör vad den rimligtvis kan ha förståelse för, eller ha uppnått i detta sammanhang. Att den professionella förhåller sig reflexivt till vilka förhållanden som råder i den plats klienten kommer ifrån är avgörande för en korrekt bedömning av personens funktionsförmåga.

Ett antal studier har funnit att uttryckssätten för psykisk ohälsa skiljer sig åt mellan kulturer, vilket ställer krav på utformningen av standardiserade metoder för att mäta psykisk ohälsa (Mendenhall, Yarris & Kohrt 2016). I likhet med dessa fynd uttrycker deltagarna i den aktuella studien svårigheter med att avgöra vad som är ett annorlunda kulturellt uttryck, och vad som i en svensk kontext kan uppfattas som ett tecken på psykisk ohälsa. Vidare kan de bedömningar av vad som är rimligt att förvänta sig av klienter i olika åldrar inte utföras okritiskt utifrån en svensk referensram. En utmaning utifrån symbolisk interaktionism ligger i

att människors tolkningar av omvärlden inte är helt upp till dem själva utan villkoras av internaliserade grundantaganden sprungna ur ett visst kulturellt sammanhang (Månsson 2013).

Att förhålla sig till klienters kulturella bakgrund kan vara viktigt för att närma sig vad de försöker förmedla, och var de befinner sig i livet. Men man lyfter även riskerna för felbedömningar till följd av förenklad kategorisering av klienter. Det går inte att använda sig av samma mall på alla klienter från samma kulturella bakgrund, även detta leder till att man kan missa saker, eller att man kanske fokuserar på detaljer som inte är relevanta för den enskilda klienten. Ett område som lyfts som svårtolkat är hur man ska förhålla sig till könsroller och ansvarstagande för det egna hushållet. Män från kulturer där kvinnan traditionellt tar större, eller allt, ansvar för hushållet i form av städning, matlagning, omsorg för barnen etc. utgör ibland en utmaning att bedöma. Det går inte att generalisera att alla män från denna kultur inte tar ansvar i hemmet, men man måste då säkerställa vad avsaknaden av ansvarstagande beror på. Om en klient i själva verket har en lägre funktionsnivå till följd av psykisk ohälsa kan detta ibland ta sig i uttryck på ett sätt som alternativt kan förklaras genom kulturellt betingade könsroller. Normativt avvikande beteende av denna typ kan även återfinnas i Svenska klienter, men behöver inte heller där vara till följd av psykisk ohälsa.

Intervjuperson B: ”Ibland kan det ju såklart vara svårt att veta är det det kulturella eller sjukdomen som gör att man inte riktigt får den responsen som man är van vid eller förväntar sig så att säga och det är klart att det kan ju göra så att.. hamnar ur balans är ett kraftigt ord men ändå att man blir såhär ”hmm” då får man i såklart tänka till lite hur ska jag förhålla mig till det här. Och det är klart att är det en person som är i princip nyanländ till Sverige det är klart att då... Man tänker tanken att har det med det att göra och försöker anpassa sig till situationen så men det kan ju lika gärna uppstå i ett möte med någon som är uppväxt här, med någon form utav problematik som gör att det sociala inte flyter på enligt mallen.”

Intervjuperson E: ”[...] det är ett svårt område för hur ska man egentligen närma sig det här utan att det blir generaliseringar [...] Jag tror att det återkommer i hela samhället det här att man har svårt att prata om att folk är olika. Speciellt i Sverige skulle jag säga, i min erfarenhet. Att man tänker alla tänker lika. [...] jag tycker att det saknas forum där man i defacto kan diskutera det här.”

En intervjuperson nämner en uppfattning att det är vedertaget i Sverige att människor inte är annorlunda. Ur struktureringsteorin och reflexivitetsbegreppet går detta antagande att förstå som något man jämför sig själv emot. Den professionella ser det som nödvändigt att förhålla sig till denna uppfattning, trots att det för hen själv är uppenbart att det finns olikheter beroende på vilken kultur man kommer ifrån. Det läggs inget värde, eller någon form av rangordning av kulturer, i detta uttalande. Men en känsla av att man måste förhålla sig till denna vedertagna uppfattning framgår tydligt. Reflexivitetsbegreppet blir vidare relevant för att förstå hur deltagaren nämner farorna med att generalisera, och att automatiskt anta att det ska finnas skillnader mellan människor från olika kulturer. Detta är ett exempel på den typ av medvetet bevakande av, och jämförande med, den samhälleliga diskursen som Giddens presenterar i “the constitution of society”. Motsvarigheten i struktureringsteorin är de kontextuella sociala praktikerna (Giddens, s. 3f)

Ett flertal av de professionella nämner faran och svårigheterna med att utforma generella förhållningssätt till olika kulturer. Just denna punkt är återkommande i tidigare litteratur på ämnet. Jessica Jönsson lyfter i sin artikel “social work beyond cultural otherisation” (2013) hur multikulturella förhållningssätt och policies medfört att marginalisering reproducerats, och att sociala problem kommit att kodifieras som orsakade av kultur. Deltagarna i den aktuella studien lyfter både vikten av att ta hänsyn till skillnader, men också faran med att överdriva detta inslag i inställningen till klienterna. I kontrast i uppgifterna Jönsson presenterar uppfattar vi det som att de professionella ger uttryck för en känsla att det är olämpligt att hävda att det kan föreligga skillnader mellan kulturer, och att detta är något man måste vara väldigt försiktig med att göra.

5.4 Betydelsen av att skapa en professionell relation till klienten

Sett till hur man i arbetsrollen på RMV går tillväga för att nå en gemensam bild av klienters situationer vid interkulturella möten så framkom av intervjuerna en ganska delad mening. Något som flera av respondenterna uttryckte var att det kan vara olika faktorer som spelar in när en professionell och en klient inte når en gemensam bild av klientens situation såsom olika kulturella referensramar, ett pågående missbruk eller en psykisk sjukdomsbild. Det framkom att det även kan vara svårt att avgöra vilken av dessa faktorer som är den egentliga orsaken till att man inte når en gemensam bild.

Intervjuperson B: ”Det kan ju va så att man kommer från en miljö där man inte erkänner psykisk ohälsa, att man pratar om [...] att det är stress, ja lite som man gjorde i Sverige en gång i tiden också [...] Så att det blir ett helt annat språk kring det och en helt annan vilja att prata om det och erkänna fullt ut.”

Med utgångspunkt i symbolisk interaktionism som perspektiv kan man tänka sig att faktorer såsom att det föreligger en psykisk sjukdomsbild hos klienten eller att två personer har genomgått olika kulturellt präglade socialisationsprocesser kan försvåra interaktionen (Månsson 2013). Detta i och med att båda dessa faktorer möjligen kan skapa olikartade förväntningar på interaktionen hos båda parter vilket i sin tur kan tänkas påverka vilken mening som läggs i uttalanden och kroppsspråk. Detta kan även kopplas till Comas-Diaz och Jacobsens studie som visade att två parter vid interaktion kan läsa in saker utifrån egna föreställningar om etnicitet och kultur i det som sägs i mötet (1991). En annan dimension handlar om att de som interagerar kan göra olika tolkningar av vad som uppfattas som signifikanta symboler och tillskriva dessa olika mening. Detta då det finns en skillnad sett till vilka kulturellt överenskomna normer man socialiserats in i när det rör sig om olika kulturella referensramar. Med tanke på att dessa normer ständigt skapas och reproduceras enligt den symboliska interaktionismen kan man dock tänka sig att det finns en viss möjlighet att överbrygga sådana hinder under interaktionen i enskilda klientmöten. Detta till exempel genom att gränsöverskridande handlingsmönster skapas (Ekehammar 2012). En tillitsfull professionell relation kan sannolikt underlätta för att en sådan process ska ske. Enligt Hannerz

krävs längre förklaringar från båda parter för att kontextualisera sådant som eventuellt skulle varit underförstått vid ett mindre kulturellt avstånd (1992).

Vidare uttrycker en respondent att det ibland kan upplevas som viktigare att skapa en tillitsfull relation eller bygga upp ett förtroende hos transkulturella klienter samt klienter som kan vara marginaliserade på olika sätt. Samtidigt framhöll respondenterna att arbetsalliansen får en viss karaktär utifrån uppdraget på RMV. Detta utifrån att utredningen är ämnad att besvara domstolens frågeställningar. Några respondenter jämför denna kontakt med en behandlingsrelation och menar att en arbetsallians inte blir av lika avgörande vikt i kontexten på RMV.

Intervjuperson B: ”Jag vill ju bara få den enskildes egna ord på hur den (klienten) upplever att hans eller hennes liv har fungerat eller inte fungerat och vilka svårigheter som den har att försöka överbrygga framöver och framåt [...] vi behöver inte nå konsensus helt enkelt.”

Intervjuperson C: ”Det är nog väldigt viktigt att förklara, tänker jag. Att man verkligen lägger krut på det om man ser att det är folk som inte har förstått sammanhanget. Att man förklarar att man inte är en del av att döma på något sätt, man ska bara utreda en fråga. Framstå på ett vänligt sätt. Det är alltid viktigt, men det kanske är ännu viktigare i sådanahär fall.”

Det som respondenterna ger uttryck för skulle kunna kopplas till studien som Hultsjö m.fl. genomförde om psykosvård (2009) vilken visade att utrikesfödda familjer framförallt betonade vikten av att den professionelle hittar sätt att kommunicera då det föreligger kommunikationshinder. I detta avseende kan en fungerande arbetsallians tänkas bli av större vikt i relation till transkulturella klienter. Ovanstående citat kan även relateras till studien av Wylie m.fl. (2018) som visade att den professionelle bör låta klienter förklara sina erfarenheter för att minska risken för kulturellt färgade antaganden i och med att varje klient kommer att förstå sin psykiska (o)hälsa utifrån sina unika perspektiv. Här får, utifrån ett

symboliskt interaktionistiskt perspektiv, den verbala kommunikationen en avgörande inverkan på huruvida en gemensam bild av klientens situation kan nås (Smith m.fl. 2006). Att överbrygga kommunikationshinder blir möjligen av större vikt än att skapa en tillitsfull relation till klienter utifrån det specifika uppdraget på RMV. Men deltagarna lyfter att det är något man strävar efter, och som kan ha en positiv inverkan på utredningen. Alltjämt är det slutgiltiga målet att besvara domstolens frågeställningar.

5.5 Självmedvetenhet är viktigare än kunskap

Ytterligare ett gemensamt tema som samtliga respondenter gav uttryck för på olika sätt var att självreflexivitet många gånger är viktigare än kunskap om specifika kulturer. Det framhålls som viktigt att reflektera över sina egna föreställningar som professionell för att exempelvis minimera risken för stereotypisering av klienter. Respondenterna lyfte även att det blir viktigt att vara medveten om vilken förförståelse man har bildat sig om olika kulturer baserat på tidigare erfarenheter och att det även här föreligger en risk för stereotypisering. En annan aspekt av denna självmedvetenhet som respondenterna lyfte var att man som professionell bör reflektera över vad man själv har för förväntningar på det sociala samspelet utifrån de egna kulturella referensramarna. Samtidigt menar flera av respondenterna, som vi sett tidigare, att det kan vara värdefullt att beakta kulturella faktorer i möten med klienter. En respondent uttrycker följande:

Intervjuperson E: ”Det tänker jag att mer kunskap, får vi reda på mer om andra samhällen, i andra konstellationer så kan man ju också få andra glasögon [...] Men sen finns det ju också en risk att vi riskerar att generalisera, att vi ser mönster som egentligen är osanna.”

Det som framkommer i ovanstående citat skulle, utifrån det som Smith m.fl. beskriver, kunna betraktas som ett medvetet reflekterande kring hur ord eller signifikanta symboler kan komma att tolkas inom ramen för en annan persons kulturella antaganden (2006). Utifrån ett symboliskt interaktionistiskt perspektiv kan just osäkerhet kring hur signifikanta symboler

kommer att tolkas av mottagaren försvåra interaktionen eftersom det föreligger en risk för att missförstånd kan uppstå, som även är medveten hos parterna. Som Rasoal har visat i sin avhandling (2009) är det av vikt att som professionell reflektera över egna uppfattningar för att minimera risken för stereotypisering, liksom respondenten är inne på här, och öka förmågan att känna så kallad ”etnokulturell empati”, alltså att känna empati trots avstånd mellan olika kulturella referensramar. Detta förutsätter enligt Pérez att den professionella kan se sociala företeelser från olika synvinklar samt se sig själv i relation till klienten (2009, s. 133).

Vidare framkommer av intervjuerna att man kan känna farhågor för att dels kulturalisera enskilda klienters problem och dels bli för relativistisk och istället negligera sådant som kan vara kulturellt betingat. Det framkommer även en viss farhåga för att enskilda klienter skulle kunna tolkas som sjukare utifrån kulturella uttryck. Ett citat lyder:

Intervjuperson E: ”Finns det skillnader, vad beror dom isåfall på [...] och hur kommer det till uttryck. [...] jag menar att man får ju också vara försiktig. Vakta sina egna fördomar, och inte dra förhastade slutsatser bara för att en person kommer från ett visst land.”

Smith m.fl. beskriver hur miljön, institutionerna i ett samhälle, vår personliga uppväxt samt vårt omedelbara interpersonella och sociala sammanhang alla bidrar till att forma oss inom en viss nationell kontext (2006, s. 80 f). Här kan en parallell dras till det interaktiva perspektivet på kultur enligt till exempel Stuart Halls definition (1980) utifrån vilken vi inte med utgångspunkt i kultur kan förutsäga människors tankar eller handlingar, precis som respondenten ger uttryck för i citatet ovan. Kopplat till Giddens (1984) reflexivitetsbegrepp kan de farhågor respondenterna ger uttryck för relaterat till risker för kulturalisering av klienters ”problem”, att relativisera sådant som är kulturellt betingat och påverkas av egna förutfattade meningar om olika kulturer betraktas som att respondenterna ”bevakar” och förhåller sig till sig själva. Utifrån struktureringsteori som ansats kan denna självreflexivitet tänkas påverka vilka sociala mönster som kommer att reproduceras av den enskilde

professionella i mötet med en klient. På så sätt blir självreflexivitet avgörande för att minska risken för att sådana problem ska uppstå, vilket respondenterna också ger uttryck för.

5.6 Vad kan göras bättre?

Det område man behöver ha kunskap kring beskrivs av intervjupersonerna som oerhört stort, och omöjligt att få en full överblick över. Aspekter av olika slag som kan påverka en livssituation ser ut i ett främmande land kan variera hastigt. Rådande konflikter världen över rör sig snabbt, och vilka folkgrupper det är som söker skydd i andra delar av världen är i ständig förändring. Kunskap om världsläget, nationella minoriteter och kulturella seder och bruk är användbart, och på så sätt finns det nästan alltid ett kunskapsbehov av denna art. Men det potentiella kunskapsområdet är överväldigande stort. I uppdragsbeskrivningen står det inte uttryckligen att man ska bedöma effekten en persons kulturella bakgrund får på hur denne levt, men samtliga intervjupersoner nämnde att strävan och kunskapen som krävs för att uppnå bedömningen underförstått innehåller ett avvägande av denna typ. Intervjupersonerna beskriver det som att den kunskap som krävs, och den kompetens man besitter, främst införskaffats informellt. Tidigare socialt arbete med transkulturella klienter kan ge viss relevant kunskap för arbetet på RMV, men främst har den nödvändiga kunskapen förvärvats under tiden som yrkesverksam på RMV specifikt. Endast två intervjupersoner nämnde socionomprogrammet som en källa till kompetens av denna sort.

Intervjuperson E: ”Jag har fått skaffa mig den kompetensen på egen hand för att jag har intresse för det. Så att jag lånar hem böcker och läser på på egen hand och försöker ta reda på det. Men det är ju ingen som talar om för mig, eller förväntas av mig att jag ska kunna. Det är underförstått, och ja, jag vet inte. Jag bara ska kunna det.”

Intervjuperson C: ”I och med att världen är som den är och människor rör på sig kanske man skulle satsa mer på just vad skillnaden är på alla begrepp, asyl, uppehållstillstånd, tillfälligt uppehållstillstånd och sådär. Det har man hyfsat kläm på tror man, men det är inte så säkert att man har det.”

Med utgångspunkt i professionaliseringsbegreppet verkar det saknas en formell och vetenskapligt förankrad kunskapsbas kring kulturens betydelse för det sociala arbetet bland professionella, vilket har diskuterats i korthet relaterat till arbetets ramar på RMV (Pérez 2009). Respondenterna ger uttryck för att kultur och dess betydelse för arbetet upplevs som ett svårt område att orientera sig i vilket vittnar om en viss osäkerhet. Detta skulle kunna peka på luckor i den vetenskapliga kunskapsbas yrkesverksamma har att luta sig mot på området eller att forskningen inte når praxisnivå. Park anlägger ett kritiskt perspektiv på hur kulturbegreppet används i det sociala arbetet och menar att: "Culture' is conceived as an objectifiable body of knowledge constituting the legitimate foundation for the building of interventions. But such interventions cannot be considered other than an instrument which reinforces the subjugating paradigm from which it is fashioned" (2005, s. 29). Vidare beskriver Pérez att om kulturbegreppet tillämpas på ett oreflekterat sätt, utan reflektion kring hur kulturella identiteter skapas och reproduceras, finns en risk att exkluderande och diskriminerande mekanismer förstärks när sociala problem till exempel knyts till specifika grupper baserat på kultur eller etnicitet (2009). Utifrån detta perspektiv kan det tänkas bli en svår balansgång att betona de samhällsliga villkor klienter lever under, undvika generaliseringar och samtidigt beakta kulturen betyder för enskilda klienter. Detta åtminstone då det saknas ett enhetligt, standardiserat sätt att närma sig kultur på i arbetet.

Utifrån den symboliska interaktionismen som perspektiv kan vi till exempel se att kulturella identiteter å ena sidan är rörliga men å den andra fyller funktionen att den tillåter människor att orientera sig i samhället (Smith m.fl. 2006). Detta kan relateras till Stuart Halls beskrivning av kultur som ett socialt kitt som kan forma hur människor upplever sin omvärld (1980). Vad som tycks bli problematiskt vid tillämpning av kulturbegreppet utifrån det som framkommit av intervjuerna är när det saknas ett perspektiv på kultur och dess betydelse som skiftande och personbundet. Detta eftersom det inte framkommer några uttalade, vedertagna strategier för att beakta kulturella aspekter i de utredningar som görs. Hur en berättelse formas skulle kunna härledas till ett kulturellt präglat sätt att forma en historia, vilket inte behöver vara kronologiskt utan kan vara genom en cirkulär form till exempel där alltså poängen av det

som berättas kanske inte framkommer i slutet av berättelsen (Bäärnhielm 2014, s. 77). Detta kan tänkas vara en sådan aspekt som skulle kunna leda till missförstånd och i förlängningen en felaktig bedömning av en individs funktionsförmåga. Att socialiseras in i ett visst kulturellt sammanhang kan komma att avgöra vilka aspekter som tillvaratas vid kommunikation, vad som anses vara värt att prata om, när man ska prata om det och hur detta bör pratas om (Smith m.fl. 2006, s. 150). Utifrån det som framkommit kan just sådana faktorer möjligen missas.

Intervjuperson D: ”[...] det finns inte uttalat så. Men del i vårt uppgift är att vi ska bedöma hur en person fungerar, och i det ingår det ju att göra avvägningar om vad som kan förväntas av en person [...] Så det finns med i uppgiften, men inte uttryckligen om kulturella aspekter.”

Intervjuperson C: ”[...] det kan jag inte säga att jag fick den frågan eller att man tittade efter det [...] underförstått är det nog så att man förväntas ställa upp på att ha samtal med tolk och så, för det är ju i många fall du måste ha det.”

I socialstyrelsens rapport om interkulturellt arbete lyfts det att “En betydande del av den kunskap och erfarenhet som det interkulturella sociala arbetet bygger på är oartikulerad. Den finns hos ledning och profession och tillämpas i dagligt arbete, men är till stor del både oreflekterad och odokumenterad” (2010, s. 11). Detta är något som tydligt framkommer även i denna studies material. Kunskapen man besitter om ämnet har införskaffats på informella vägar och genom det faktiska arbetet med klienter under den nuvarande anställningen. Det är kunskap som beskrivs som underförstådd, och som krävs, men den är inte uttryckligen efterfrågad. Med avseende på rättssäkerhet kan man fråga sig vilka konsekvenser detta har. En förutsättning för detta är ett likvärdigt genomförande av utredningar, trots att olika professionella utfört arbetet. Om den kunskap som anses nödvändig inte på något sätt dokumenteras och befästs, hur kan man anse sig ha säkerställt att arbetet är likvärdigt? Samtliga deltagare beskrev den kunskap de besitter som till största del förvärvad på andra sätt än genom sin socionomutbildning eller kompetenshöjande utbildningar på arbetsplatsen (även om sådana förekommer). Det föreligger tydligen en kompetens på området, men hur den ska

föras vidare och åskådliggöras är en fråga som just nu tycks stå utan svar. Området som är möjligt att ha kunskap om är också mycket brett.

6. Diskussion och slutsatser

Studiens första frågeställning löd: Vilka utmaningar eller hinder uppstår vid interkulturella möten med klienter, som är unika för uppdraget på Rättsmedicinalverket? Behovet av att använda tolk är en av de mest framträdande skillnaderna mellan arbete med svensktalande och icke-svensktalande klienter. För det mesta har detta inte någon negativ påverkan på arbetet, utifrån de juridiska ramarna. Den information som krävs uppnås generellt sett utifrån vad som framkommit, men processen kan komma att saktas ner då all information ska gå genom tolken, vilket respondenterna liknar vid ett filter. I samband med detta framkommer att den egna relation till klienten eller arbetsalliansen kan komma att påverkas. Detta är något som kan ske i både positiv och negativ riktning.

I en verksamhet där likvärdiga utredningar är eftersträvansvärt för att uppnå rättssäkerhet innebär behov av en utomstående tolk en viss grad av osäkerhet i arbetet. Det är helt enkelt inte möjligt för de professionella att säkerställa att tolken gör ett gott arbete. Men det beskrevs även hur tolkar kan ha en lugnande effekt, och erbjuda en förståelse mellan klient och professionell kring hur den andra partens kultur fungerar. Detta med avseende på vad som kan förväntas av en person vid olika åldrar i den ursprungliga kulturkontexten, eller om den uttrycker sig på ett socialt adekvat sätt. Men klienter kunde även lugnas av närvaron av någon som förstår deras situation, och kan förklara frågor som inte nödvändigtvis rör utredningen. Kulturmedlarollen som beskrivs i socialstyrelsens rapport (2010) liknar den beskrivning som ges av respondenterna i intervjuerna. Det går utifrån detta att fråga sig om en någon form av auktoriserad kulturmedlare vore en möjlig väg att gå för att minska utmaningarna angående kulturella skillnader på arbetsplatser som RMV, eller andra myndigheter där kommunikationssvårigheter uppstår.

Kombinationen av både juridiska och psykiatriska ramar och därmed förutsättningarna för arbetet gör att syftet med klienters vistelse ibland är svår att förmedla till dem. Utmaningar specifikt knutna till transkulturella klienter kan handla om att uttryck för emotioner inte alltid är direkt översättningsbara eller att psykologiska/psykiatriska termer kan sakna

motsvarigheter på ett visst språk. En generell utmaning kan vara att dessa termer ges en annan tolkning av "lekmannen" än den medicinska innebörden. Då arbetet på RMV till stor del utgår ifrån existerande handlingar, från andra myndigheter, som rör klienterna är kommunikation inte nödvändigtvis avgörande för genomförandet av en utredning. Med avseende på uppdraget underlättar detta utmaningarna som kan finnas kring att kommunicera. Men det förekommer även att det ibland finns begränsat med handlingar att tillgå rörande klienter som bott i Sverige en kortare tid. I dessa fall väger klientens egna utsagor tungt för bedömningen som görs varför kommunikationen ändå får en betydande inverkan på arbetsprocessen. Det går samtidigt att koppla samman dessa svårigheter med hur en utredning kan se ut då den rör en person som växt upp i Sverige, men inte tidigare varit i kontakt med myndigheter..

En av frågeställningarna för uppsatsen var: Hur nås en gemensam förståelse för klientens situation mellan klient och professionell vid transkulturella möten på RMV? Användandet av tolk i arbetet är en nödvändig resurs, och möjliggör att arbetet alls kan genomföras. Respondenterna lyfter genomgående att det fungerar bra att arbeta med tolk, men med vissa undantag. Tolken möjliggör att man kan kommunicera med varandra vilket är en grundförutsättning för att skapa en förståelse för en klients situation. Utöver användandet av tolk framhölls inga tydliga strategier som de professionella tillämpade vid interkulturellt arbete. När det föreligger kulturella skillnader som kan påverka förståelsen av olika situationer och ageranden framkom att det inte alltid är av vikt att nå en gemensam bild av dessa fenomenets innebörd mellan den professionelle och klienten. Detta då arbetet på RMV utförs i en specifik arbetskontext som ligger mellan psykiatri och juridiska ramverk. Den professionella relationen som byggs upp får en speciell karaktär som skiljer sig från till exempel en behandlingsrelation, då uppdraget är att besvara domstolens frågeställningar där konsensus mellan professionell och klient inte är helt avgörande. Att nå samförstånd och att ge en korrekt representation av klientens självupplevda livslopp är alltså en ambition som respondenterna uttrycker, och farhågor gällande att göra felaktiga bedömningar på grund av missuppfattningar av kulturella uttryck hos klienten är en punkt som lyfts. Det framkommer alltså en viss motsägelsefullhet i respondenternas svar.

Studiens sista frågeställning löd: Finns det ett självupplevt kunskapsbehov avseende mötet med klienter med icke-svensk kulturell och språklig bakgrund bland de yrkesverksamma på RMV? Området som är möjligt att ha relevant kunskap om är omfattande och skiftande, och den kunskap man besitter beskrivs som främst informellt tillgodogjord. De professionella ser inget uppenbart tillvägagångssätt att generalisera denna kunskap och tillgängliggöra den, och lyfter även farorna som ligger i att försöka åstadkomma detta. Det tycks saknas ett givet sätt att ta sig an kulturella faktorerers inverkan på praxisnivå. De främsta farhågorna som respondenterna uttrycker rör risker med att överbetona kulturella skillnader, generalisera klienters sociala villkor baserat på kultur samt att i förlängningen stigmatisera olika grupper. Samtidigt tycks ett perspektiv saknas på kulturens betydelse för enskilda klienter som personbundet och skiftande vilket eventuellt kan ses som problematiskt. Utifrån intervjuerna tycks de yrkesverksammans tankar kring kultur och dess innebörd för arbetet leda till en bild av att det som förväntas istället är någon form av kulturkompetens om specifika kulturer, vilket skulle kunna härledas till en statisk tolkning av kulturbegreppet. Sammantaget finner vi ett behov att stärka kopplingen mellan forskning och undervisning respektive mellan undervisning och praxis på området.

Det framkom av intervjuerna att kulturens betydelse för det sociala arbetet upplevs som ett svårt område att närma sig vilket hänvisas till en rådande dominerande idé om att alla människor "tänker lika". Detta var dock ingenting som majoriteten av respondenterna gav uttryck för varför detta inte har fått utrymme för analys i denna uppsats. Det var alltså vår uppfattning att man förhöll sig till någon underförstådd "regel" om att kulturella faktorerers inverkan på människors beteenden och livsvärldar inte är någonting man bör prata om eller erkänna. Det framkommer även att det saknas ett forum för att diskutera svårigheter i arbetet relaterat till kulturella faktorer. Ett förslag till vidare forskning är att undersöka om en sådan underförstådd regel om att "alla tänker lika", oavsett kulturella referensramar, existerar bland yrkesverksamma och om denna bild i sådana fall kan innebära att problem relaterat till kommunikation och kulturskillnader osynliggörs som faktiskt påverkar och får konsekvenser för enskilda klienter.

Svårigheter kring hur man ska förhålla sig till olika kulturer är tongivande i samhällsdebatten i dagens Sverige, och att hitta lösningar på den typen av motsättningar som beskrivs av respondenterna är något vi upplever som viktigt. Inte bara för det samhällsvetenskapliga fältet eller för socialt arbete som praktik, utan på en övergripande samhälls nivå. Då vi kommer i kontakt med långt fler främmande kulturer och världsuppfattningar i dagens samhälle måste vi på något sätt utveckla strategier för att närma oss en förståelse av vad som påverkar hur andra människors upplever det som händer i deras omvärld.

Hur Sverige ska hantera asylsökande som land har varit del av den samhällsdebatten sedan länge tillbaka, men under senare år i samband med flyktingströmmen från Syrien 2015 är frågan nu mer relevant än någonsin. Del av en mer populistisk retorik är idag att invandring är orsaken till många av de problem som vi upplever i Sverige, och att dessa utgår ifrån migranters kulturella tillhörigheter. Av denna anledning upplever vi det som högst relevant att arbeta mot en bättre förståelse av hur kultur faktiskt påverkar vår förståelse sinsemellan. Med denna studie ämnade vi att undersöka hur en redan mycket utsatt grupp i samhället påverkas av dessa svårigheter, men resultaten av studier som denna tror vi går att applicera på ett flertal områden. Vi upplever det som att det mest relevanta som framgått i denna studie är just avsaknaden av ett tydligt sätt att angripa frågan angående kulturskillnader, även för individer som regelbundet kommer i kontakt med frågan genom sin profession. Ett möjligt första nästa steg framåt är att möjliggöra diskussion på området, och att input från de personer som möter dessa utmaningar och frågor varje dag tas till vara på. På så sätt kan grunden läggas för att skapa sig en bild över ett område som kan framstå som omöjligt att ha generell kunskap om.

Referenser

- Aspelin, J., Fransson, O. & Jonnergård, K. (2009). *Kunskapsbehov och nya kompetenser: professioner i förhandling*. Stockholm: Santérus Academic Press.
- Bauman, G. (1996). *Contesting culture: Discourses of identity in multi-ethnic London*. Cambridge University Press.
- Bryman, A., & Nilsson, B. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber.
- Bäärnhielm, S. (2014). *Transkulturell psykiatri*. Natur & kultur.
- Comas-Diaz, L., & Jacobsen, F. M. (1991). Ethnocultural transference and countertransference in the therapeutic dyad. *American Journal of Orthopsychiatry*, 61(Jul 91), 392–402.
- Dellegran, P. (2015). Människobehandlande professioner. I: Johansson, S., Dellgran, P. & Höjer, S. (red.). *Människobehandlande organisationer: villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete*. (1. utg.) Stockholm: Natur & kultur.
- Ekehammar, B. (2012). Socialpsykologi. I: Hwang, P., Lundberg, I. & Smedler, A. (red.). *Grunderna i vår tids psykologi*. (1. utg.) Stockholm: Natur & kultur.
- Etzioni, A. (red.). (1969). *The semi-professions and their organizations: Teachers, nurses and social workers*. New York: The Free Press.
- Fazel, M., Wheeler, J., & Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: A systematic review. *The Lancet*, 365(9467), 1309–1314.
- Freidson, E. (2001). *Professionalism: The third logic*. Polity Press.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Berkeley: University of California Press.
- Hall, S. (1980). Cultural studies and the centre. I Hall, S., Hobson, D., Lowe, A. & Willis, P. (red.). *Culture, media, language: Working papers in cultural studies*. 1972-1979. London/New York: Routledge.
- Hannerz, U. (1992). *Cultural complexity: Studies in the social organization of meaning*. Columbia UnivPress.

- Hovey, J. D. (2000). Acculturative stress, depression, and suicidal ideation in Mexican immigrants. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology, 6*(2), 134–151.
- Hultsjö, S., Berterö, C., & Hjelm, K. (2009). Foreign-born and Swedish-born families' perceptions of psychosis care. *International Journal of Mental Health Nursing, 18*(1), 62–71.
- Jönsson, J. (2013). Social work beyond cultural otherisation. *Nordic Social Work Research: Understanding the Other, 3*(2), 159-167.
- Kirmayer, L. J., Groleau, D., Guzder, J., Blake, C., & Jarvis, E. (2003). Cultural Consultation: A Model of Mental Health Service for Multicultural Societies. *The Canadian Journal of Psychiatry, 48*(3), 145–153.
- Kirmayer, L. J., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., Ryder, A. G., Guzder, J., Hassan, G., Rousseau, C., & Pottie, K. (2011). Common mental health problems in immigrants and refugees: General approach in primary care. *CMAJ, 183*(12), E959–E967.
- Kleinman, A., & Benson, P. (2006). Anthropology in the Clinic: The Problem of Cultural Competency and How to Fix It. *PLoS Medicine, 3*(10).
- Kvale, S., Brinkmann, S., & Torhell, S.-E. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur.
- Lassetter, J. H., & Callister, L. C. (2009). The Impact of Migration on the Health of Voluntary Migrants in Western Societies: A Review of the Literature. *Journal of Transcultural Nursing, 20*(1), 93–104.
- Lindström, M. (2008). Social capital, anticipated ethnic discrimination and self-reported psychological health: A population-based study. *Social Science & Medicine, 66*(1), 1–13.
- Mendenhall, E., Yarris, K., & Kohrt, B. A. (2016). Utilization of standardized mental health assessments in anthropological research: Possibilities and pitfalls. *Culture, Medicine and Psychiatry, 40*(4), 726-745.
- Mladovsky, P., Rechel, B., Ingleby, D., & McKee, M. (2012). Responding to diversity: An exploratory study of migrant health policies in Europe. *Health Policy, 105*(1), 1–9.

- Månsson, S. (2013). Interaktionistiska perspektiv på studiet av sociala problem - processer, karriärer och vändpunkter. I: Meeuwisse, A. & Swärd, H. (red.). *Perspektiv på sociala problem*. (2., omarb. utg.) Stockholm: Natur & kultur.
- Park, Y. (2005). Culture as deficit: critical discourse analysis of the concept of culture in contemporary social work discourse. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 32(3), 11-34.
- Paradies, Y. (2006). A systematic review of empirical research on self-reported racism and health. *International Journal of Epidemiology*, 35(4), 888–901.
- Pérez, E. (2009). En kritisk granskning av vad det mångkulturella perspektivet betyder för socialt arbete. I: Aspelin, J., Fransson, O. & Jonnergård, K. *Kunskapsbehov och nya kompetenser: professioner i förhandling*. Stockholm: Santérus Academic Press.
- Rasoal, C. (2009). Ethnocultural Empathy. Doktorsavhandling. Linköping: Department of Behavioural Science and Learning.
- Simich, L., Beiser, M., Stewart, M., & Mwakarimba, E. (2005). Providing Social Support for Immigrants and Refugees in Canada: Challenges and Directions. *Journal of Immigrant Health; New York*, 7(4), 259–268.
- Smith, P., Bond, M., & Kağitçibaşı, Ç. (2006). *Understanding Social Psychology Across Cultures: Living and Working in a Changing World*.
- Socialstyrelsen (2009): Folkhälsorapport 2009. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2010). Interkulturellt socialt arbete. Artikelnr. 2010-6-9.
- Sue, D., Bernier, J., Durran, A., Feinberg, L., Pedersen, P., Smith, E., & Vasquez-Nuttall, E. (1982). Position Paper: Cross-Cultural Counseling Competencies. *The Counseling Psychologist*, 10(2), 45-52.
- Wikström, H. (2009). *Etnicitet*. Malmö: Liber.
- Wylie, L., Meyel, R. V., Harder, H., Sukhera, J., Luc, C., Ganjavi, H., Elfakhani, M., & Wardrop, N. (2018). Assessing trauma in a transcultural context: Challenges in mental health care with immigrants and refugees. *Public Health Reviews; Rennes*, 39.

Bilagor

Bilaga 1 (Informationsbrev)

Hej!

Vi heter Petter och Louise och går för tillfället den sjätte terminen på Socionomprogrammet vid Göteborgs universitet. Under den sjätte terminen skriver vi vår kandidatuppsats (C-uppsats) och vi vore tacksamma om du vill medverka genom att ställa upp för en intervju i detta syfte. Vårt mål är att genomföra en studie vars syfte är att undersöka vilka utmaningar man stöter på som yrkesverksam socionom på RMV vid arbete med klienter från en annan kulturell och/eller språklig bakgrund, med fokus på psykisk ohälsa. Här är vi nyfikna på hur yrkesverksamma socionomer skapar en arbetsallians vid interkulturella möten och t.ex. hur detta upplevs med en tolk närvarande. Vi är intresserade av att höra om de styrkor och insikter man har införskaffat sig som yrkesverksam, men också vad man eventuellt upplever sig ha för kunskapsbehov. Vidare undrar vi hur man förkovrat sig den kunskap man har.

Under intervjun kommer samtalet att spelas in för att i efterhand transkriberas. Med utgångspunkt i Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer kommer vi sträva efter största möjliga anonymitet för dig som deltar. Deltagares namn kommer därför inte användas och vi kommer sträva efter att använda materialet på ett sådant sätt att det inte går att identifiera enskilda personer. De uppgifter om deltagare som fås under intervjuerna kommer endast användas för denna uppsats. Efter det att uppsatsen har examinerats och blivit godkänd kommer inspelningarna att raderas, men uppsatsen med bilagor kommer att finnas på Göteborgs universitetsbibliotek.

Intervjuerna kan utföras "face to face" om detta är något du som intervjuperson föredrar, men kan annars genomföras digitalt eller via telefon med tanke på rådande situation med coronaviruset. Avsätt gärna ca 40 minuter till intervjun, men vi förväntar oss inte att intervjutiden överstiger 30 minuter. Vi skulle uppskatta om du som vill delta återkopplar till

någon av oss via mejl så att vi gemensamt kan bestämma när och hur intervjun ska genomföras.

Hör gärna av dig om du har ytterligare funderingar kring studien.

(I det dokument som gick ut till respondenterna bifogades kontaktinformation till författarna samt uppsatsens handledare).

Bilaga 2 (Intervjuguide)

Tidigare utbildning, tidigare arbetsplatser, tid som yrkesverksam om detta inte specificeras.

Inledning

Det vi ämnar att undersöka med studien är att undersöka hur socialt arbete inom psykiatrin, eller med klienter med någon form av psykisk ohälsa, går till då det finns kulturella eller språkliga skillnader och hur dessa bryggor överbyggs i praktiken.

I ditt arbete på RMV, vad skulle du säga är dom största skillnaderna mellan att arbeta med en person som vistats i Sverige en tid, som behärskar språket, och en klient som talar ett annat språk?

- När en tolk är närvarande: uppstår svårigheter att förmedla information till klienten? (t.ex. om psykisk ohälsa/diagnos) (Vi har läst att det förekommer en ovilja att prata om vissa saker då en person från samma kultur finns närvarande, då det finnas ett stigma gällande psykisk ohälsa etc. i hemlandet).

- Hur påverkar en tolks närvaro samtalsdynamiken?

- Märker man att det funnits problem i kontakt med andra myndigheter, avseende kommunikation och förståelse? Är det något ofta förekommande?

- Tar utredningar av personer från annan språklig bakgrund längre tid?

Kulturfrågor

- Utöver den aspekten att man inte talar varandras språk, och att tolk behöver närvara, märker man av att man själv och klienten har olika kulturella bakgrunder? På ett sätt som påverkar förståelsen sinsemellan?

- Kan det finnas en annorlunda misstro för myndighetspersoner hos klienter med icke-svensk etnisk/kulturell bakgrund?

Är klienter medvetna om den rättsprocess dom är en del av?

Är klienter med på varför dom har kommit till RMV?

Märker man att det funnits problem i kontakt med andra myndigheter, avseende kommunikation och förståelse?

- Uppstår svårigheter med att förmedla din professionella roll vid interkulturella möten?

- Vad är speciellt/unikt med interkulturella möten som sker på RMV? (jämfört med t.ex. Socialtjänsten)

När det föreligger kulturella och språkliga skillnader, som försvårar kommunikationen, Hur går du tillväga för att skapa en arbetsallians/professionell relation till klienten?

Hur viktigt är relationsskapande i ert arbete? Kan man klara sig utan det?

- Hur skapas en arbetsallians när en tolk är närvarande?

- När klienten och socionomen har olika bild av klientens "problem" Hur påverkar detta relationen?

- Finns det en risk att man placerar en person i en kategori tidigt i en utredningsprocess?

-

Hur undviker man ett förenklat kategoriserande av klienter vid interkulturella möten? (kopplat till risken för kulturalisering av klienters individuella problem)

- Hur når man en gemensam förståelse av klientens problem som avspeglar klientens sätt att uttrycka sig? (klientens individuella sätt att beskriva sina "problem")

- Kan du som professionell märka att du påverkas på något särskilt sätt vid interkulturella möten?

- Vilken kunskap anser du är viktig att ha i arbetet med transkulturella klienter?

- När det föreligger en kulturskillnad, och man kan känna av att förståelseramar er emellan är olika, hur börjar man att närma sig en klients syn på saker?

- Upplever du att du generellt sett har tillräcklig kunskap att luta dig mot vid interkulturella möten?

- Känner du i något sammanhang en önskan för ökad kulturkompetens?

- Erbjuds det någon form av kompetenshöjande utbildning på området (transkulturell psykiatri) på arbetsplatsen? T.ex. träning i att arbeta med en tolk, kunskap om främmande religioner eller något sådant?

- Hur har den kunskap du har (om förhållningssätt vid interkulturella möten i arbetet) förkovrats? (Genom utbildning, eller via informella kanaler? Är den medvetandegjord, artikulerad och dokumenterad? Är den efterfrågad i officiella dokument på arbetsplatsen?)

- Vi vet att det i DSM-5 finns en s.k. kulturformulering, som ska guida förståelsen av kulturer vid diagnosticering. Har ni som socionomer något liknande dokument att utgå ifrån?

-Är det någonting du vill tillägga som du tycker att jag/vi har missat att ta upp?

Vad har det mångkulturella perspektivet för betydelse i ditt arbete?

Andel klienter med utländsk bakgrund? (för att få ett humn om hur stort problemet med kommunikationssvårighet är)

Hur lätt/svårt upplever man att det är att förmedla sin roll till klienter?

Hur kan man öka ensamkommandes tillit? Upplever man att deras erfarenhet av myndigheter är annorlunda än den i Sverige? Upplever många att Svenska myndigheter varit tydliga nog med vilka dom är?

Tolksamtal. upplever man att det finns en skillnad i kvalitén av informationen, jämfört med samtal med svenska klienter? Tolkkvalité, är tolkar kapabla att tolka kring frågor om psykisk ohälsa etc.?

Vad är speciellt med mötet med personer från andra kulturer, ur just RMVS kontext. I jämförelse med t.ex. Socialtjänsten. Vad tror socionomerna är unikt för just deras möte?

Egen kunskap om trauma, nationella minoriteter, Hade man den innan? eller har den uppstått efterhand? Hur har den medvetandegjorts?

Hade man velat ha mer tid för kulturellt utmanande fall? (jämfört med svensktalande/ tillhörig majoritetskulturen)

LSS. Funktionshinder hos migranter. Uppleva det som att det ibland finns funktionsnedsättningar (eller problem, i övrigt) som inte tidigare uppmärksammats?

Huvudfråga: När det föreligger kulturella och språkliga skillnader, som försvårar kommunikationen, Hur går du tillväga för att skapa en arbetsallians/professionell relation till klienten?

Finns det något sätt att ta sig an att förstå klientens perspektiv?

Hur skapas en arbetsallians när en tolk är närvarande?

Hur nås en gemensam förståelse av patientens problem som avspeglar patientens sätt att uttrycka sig?

Tolksamtal. upplever man att det finns en skillnad i kvalitén av informationen, jämfört med samtal med svenska klienter? Tolkkvalité, är tolkar kapabla att tolka kring frågor om psykisk ohälsa etc.?

Upplever man att intervjupersonerna är obekväma av tolkens närvaro? Vana vid att arbeta med tolk. Fanns den sedan tidigare, eller lärde man sig det efterhand?

Tillit med tolk. Hur förändras samtalet när det kommer till relationsbyggande?

Hur undviks ett förenklat kategoriserande i mötet? (kulturalisering)

När klienten och socionomen har olika bild av klientens "problem" Hur påverkar detta kommunikationen?

Vi vet att det i DSM-5 finns en såkallad kulturformulering, som ska hjälpa att förstå andras kulturer. Har ni som socionomer något liknande dokument att utgå ifrån?

Upplever man att det kan finns en större misstro för myndighetspersoner? Tänker på klienter från områden med korruption, eller där landets egen militär utför grymheter.

Är det så att klienter återkommande kommer från samma områden? är det vissa kulturer du känner dig mer bekväm med?

Upplever du att du generellt sett har tillräcklig kunskap att luta dig mot vid interkulturella möten?

Finns det någon gång en önskan för ökad kulturkompetens?

Erbjuds det någon form av kompetenshöjande utbildning på det området?

Den kunskap man har, hur har den förkovrats? Genom utbildning, eller via informella kanaler? Är den medvetandegjord, artikulerad och dokumenterad? Är den efterfrågad i officiella dokument?

Kunskap om asylprocessen. Känner man (som utredare på RMV) att man vet hur den ser ut?